

UNIVERZITA PARDUBICE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2023

Pavλίna Vágnerová

Univerzita Pardubice

Filozofická fakulta

Romské dítě v dlouhodobé pěstounské péči

Pavλίna Vágnerová

Diplomová práce

2023

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Pavlína Vágnerová**
Osobní číslo: **H21327**
Studijní program: **N0111P190001 Resocializační pedagogika**
Téma práce: **Romské dítě v dlouhodobé pěstounské péči**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce se bude zabývat problematikou romského dítěte v dlouhodobé pěstounské péči. Teoretická část diplomové práce by se měla zaměřovat na specifika romského dítěte. Dále na pěstounskou péči, převážně na systém pěstounské péče v České republice a postavení pěstounů a romských dětí v pěstounské péči. Empirická část diplomové práce bude probíhat kvalitativním výzkumem, přičemž se bude zaměřovat na rozdíly mezi pěstounskou péčí, ve které je umístěno dítě romské a pěstounskou péčí, ve které je umístěno dítě neromské. Metodou výzkumné části budou rozhovory s vybranými pěstounskými rodinami, součástí výzkumu bude i pozorování s opisem prostředí a nastavení informantů.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. Kontroverzně. ISBN 8072201808.
KOENDERINK, Florence. *Alternative care for children around the world*. Family based solutions, 2019.
KOLUCHOVÁ, Jarmila, MATĚJČEK, Zdeněk, ed. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
KRČAR, Mateja, LAKLIJA, Maja. *Foster care from the perspective of Roma foster parents in Roma settlements in Međimurje county*. Čakovec, Zagreb, 2018.
NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.
NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-86131-91-7.
ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.
VANČÁKOVÁ, Martina. *Dítě jiného etnika v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-05-0.
ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Albín Škoviera, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **2. května 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **2. května 2023**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D. v.r.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D. v.r.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 1. května 2022

Prohlášení autora

Prohlašuji:

Práci s názvem: Romské dítě v dlouhodobé pěstounské péči jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 23.3. 2023

Bc. Pavlína Vágnerová, DiS.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji svému vedoucímu práce, doc. PhDr. Albínovi Škovierovi, Ph.D., za veškerou pomoc, lidský přístup, ochotu, čas a cenné rady, které mi při vedení mé diplomové práce věnoval. Zároveň děkuji všem, kteří se dobrovolně rozhodli podílet se na výzkumném šetření, jelikož bez nich by tato práce nemohla vzniknout. Velké poděkování patří i mé rodinně, která mi poskytla veškerou podporu a trpělivost při psaní této práce, ale i celkově po celou dobu mého studia.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá tématem romského dítěte v dlouhodobé pěstounské péči. Práce je rozdělena do dvou částí – teoretická a praktická část. Teoretická část objasňuje, kdo je Rom, zabývá se romským stylem života, zvyklostmi, tradiční romskou rodinnou a výchovou romského dítěte v ní. Zároveň popisuje pěstounskou péči v České republice, zmiňuje historii, formy pěstounské péče. Věnuje se legislativě, motivaci a výchově romského dítěte v pěstounské péči. Praktická část diplomové práce je zaměřena na kvalitativní výzkum, který je realizován prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s pěstouny, doplněný o pozorování prostředí a nastavení informantů.

KLÍČOVÁ SLOVA

pěstounská péče, Rom, dítě, rodina, náhradní rodinná výchova, identita dítěte, motivace k pěstounské péči

TITLE

Roma child in long-term foster care

ANNOTATION

The diploma thesis deals with question of roma child in long-term foster care. It is divided into two parts – theoretical and practical. The teoretical part describes the definition of Roma, deals with the Roma lifestyle, customs, the traditional Roma family and upbringing. Teoretical part also describes foster care in Czech Republic, history and forms of foster care. Also legislation, motivation for foster.and upbringing roma child in foster care. The practical part if focused on qualitative research, which is executed through semi-structured interviews with foster parents, supplemented by observation of background and fosters.

KEYWORDS

foster care, Roma, child, family, substitute family care, child identity, motivation for foster care

OBSAH

Úvod.....	12
1 ROMOVÉ.....	14
1.1 Rom.....	14
1.2 Romská rodina	15
1.3 Romské dítě a jeho výchova	17
2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE	20
2.1 Historie pěstounské péče.....	22
2.2 Formy pěstounské péče v České republice	24
2.2.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu	24
2.2.2 Dlouhodobá pěstounská péče.....	26
2.2.3 Příbuzenská pěstounská péče.....	28
2.3 Legislativa.....	30
2.3.1 Práva a povinnosti pečující osoby	30
2.4 Motivace k pěstounství	31
2.5 Romské dítě v dlouhodobé pěstounské péči	34
2.5.1 Romské dítě s neromskými pěstouny	34
2.5.2 Pět P v rozvoji identity dítěte jiné kultury dle Vančákové	37
3 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	38
3.1 Metoda sběru dat.....	38
3.2 Cíl výzkumného šetření.....	39
3.3 Výzkumný problém.....	40
3.4 Charakteristika výzkumného souboru.....	40
3.5 Výběr informantů a průběh výzkumného šetření.....	41
3.6 Analýza sběru dat.....	42
3.7 Vyhodnocení získaných dat	42

3.7.1	Rozdíly ve výchově mezi romským a neromským dítětem	42
3.7.2	Postoj k etnicitě dítěte v rodinách	44
3.7.3	Motivace k pěstounské péči	45
3.7.4	Širší rodina a její vliv při rozhodování se	46
3.7.5	Romské děti a vztah ke své etnicitě	47
3.7.6	Figurace biologické rodiny v životě dítěte	47
3.7.7	Postoj biologických dětí k pěstounství	48
3.8	Zodpovězení výzkumných otázek	50
3.9	Interpretace výsledků pozorování	53
4	ZÁVĚR	56
5	Použitá literatura	58
6	Přílohy	62

SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK

Tabulka 1 Seznam informantů	40

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

Atd A tak dále

Sb Sbírka zákonů

ÚVOD

V posledních letech si problematika pěstounské péče získává stále větší pozornost, a to i v oblasti péče o romské děti. Ty jsou totiž nadměrně zastoupeny v systémech pěstounské péče v České republice. Mnoho těchto dětí často čelí různým problémům, které souvisí s jejich etnickým původem, kulturou a historií, týkající se diskriminace. Navzdory veškerým snahám o zlepšení podmínek pro romské děti, společnost stále pocítuje určité rozdíly, které se týkají jejich umístění do rodin, přičemž z jejich strany může docházet k narušení pocitu bezpečí a důvěry.

Rodina má pro dítě nenahraditelný význam. Není to sice jediná instituce, která dítě a jeho vývoj ovlivňuje, je ale postavená na samém počátku a působí na dítě v těch nejmocnějších a nejdůležitějších životních etapách. Život některých dětí s sebou však přináší situace, kdy není možné, aby v jeho biologické rodině setrvalo. V těchto chvílích poté funguje náhradní rodinná péče, která má dítěti alespoň z části nahradit to, co dítě ve své biologické rodině najít nemůže.

Téma „*Romské dítě v dlouhodobé pěstounské péči*“ tak bylo zvoleno nejen z toho důvodu, že je to téma u nás velmi aktuální, ale i z důvodu autorky obecného zájmu o práci s romskými dětmi, pěstounskou péčí a vidiny budoucího fungování v tomto odvětví. Zároveň velkou motivací bylo setkat se s pěstouny, případně jejich rodinami a poznat realitu pěstounské péče.

Diplomová práce obsahuje dvě části. Teoretická část je rozdělena do dvou hlavních kapitol. První kapitola se týká Romů, věnuje se základním pojmům této problematiky, popisuje identifikační znaky romských životů a jejich fungování ve společnosti. Následně se věnuje tradiční romské rodině, jejím zvyklostem a stylům fungování. Poté romským dětem a jejich stylu výchovy, který se může určitými znaky lišit od tradiční české výchovy. Další kapitola se věnuje pěstounské péči. Řeší její základní pojmy, její historii a vysvětluje fungování pěstounské péče u nás. Následně se zaměřuje na formy pěstounské péče, popisuje legislativu a také práva a povinnosti, týkající se pěstounství. Významnou kapitolou teoretické části je také motivace k pěstounství, jelikož to je téma, které ve společnosti neustále rezonuje. Poté se věnuje romskému dítěti v pěstounské péči, zaměřuje se na styly jeho výchovy a následně jeho identitě.

Praktická část diplomové práce se zaměřuje na kvalitativní výzkum. Hlavním cílem výzkumného šetření je identifikace rozdílů, které jsou mezi výchovou romského dítěte v pěstounské péči a dítěte neromského v pěstounské péči. Dále se zaměřuje na nejčastější odlišnosti, které se ve výchově vyskytují. Zároveň objasňuje motivaci pěstounů, která je vedla

k výkonu pěstounství a zjišťuje reakce okolí rodin na jejich výkon pěstounské péče. Výzkumná část je realizována prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s pěstouny, a je doplněna o pozorování, které se zaměřuje na opis prostředí a nastavení informantů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ROMOVÉ

Vzhledem k tématu diplomové práce je první kapitola věnována Romům, romské rodině, romskému dítěti a jeho stylu výchovy. Romská rodina se v některých zvyklostech velmi odlišuje od rodiny klasické, české, proto je důležité tyto kapitoly do diplomové práce vzhledem k tématu zařadit.

1.1 Rom

Dle mnoha autorů (např. Nečas 1999, Bakalář 2004) dnes již jistě víme, že původní pravlastí Romů je Indie. Romové, avšak již od počátků, po celá staletí, vedli kočovný způsob života, což se významně zapsalo a promítá se do jejich kultury i v současnosti. Stále se prokazuje, že se romský způsob života určitými znaky liší. Romové žijí přítomností, neupínají se příliš na plánování budoucnosti, což vychází právě ze způsobů kočovného života, který plánování neumožňoval. Jejich psychika se značně odlišuje. Žijí ze dne na den, užívají si každý okamžik, což ale častokrát směřuje například k okamžitému utracení veškerých peněz z výplaty. Česká společnost vidí toto spontánní jednání jako nespolehlivost. Zároveň nerozumí jejich neschopnosti orientovat se na budoucnost. Romům je zpravidla vytýkána hlučnost, špatná pracovní morálka nebo agresivita. Společnost taktéž často upozorňuje na jejich vypočítavost či nesoudnost.

Definice termínu Rom je různá. „*Je spojován etymologicky s hindským slovem Domba nebo Doma a s cerebrálním „d“, jež ještě dnes označuje nízké indické kasty, zabývající se převážně hudbou a žijící kočovným způsobem života. Původní kastovní název se zachoval u syrských Romů, kteří se nazývají Domové.*“ (Holomek in Gabal, 1999, s. 153–154)

Budilová z důvodu, aby bylo ošetřeno nesprávné či mylné označení jedince za Roma, rozlišuje tři oblasti kritérií, které bývají při zařazení osob do skupin Romů užívány:

1. Kritérium etnické identity – za Roma je považován ten, kdo se identifikuje jako příslušník romského národa. Dle tohoto kritéria se mezi Romy řadí osoby, které se hlásí k romské etnické identitě a mnohdy tak k nově vznikajícímu romskému národu. Lze tedy říci, že jako Romové se cítí ti, kteří kulturně už Romy (s porovnáním norem tradiční romské kultury) přestali být, ale jejich přesvědčení vzniká výsledkem výchovného, politického či osvětového působení.

2. Kritérium fyzických charakteristik – za Roma je považován ten, kdo má charakteristické fyziologické znaky. Mezi tyto znaky lze řadit barva pleti, vlasů či duhovky. V společenském povědomí přetrvává představa, že mezi Romy patří ti, kteří se od většinové populace liší hlavně fyzickým vzhledem. Krom těchto znaků je dle tohoto kritéria označen i ten jedinec, který jedná, myslí a chová se podobně či stejně jako členové většinové společnosti. Zároveň tak i jedinec, který sdílí své hodnoty s těmi tradičně romskými.
3. Kritérium kultury – za Roma je považován ten jedinec, který sdílí hodnoty s tradiční romskou kulturou. V tomto smyslu tedy není největší rozdíl mezi Romem a majoritní společností ani fyziologický vzhled či identita, ale různé odlišné způsoby sociální organizace, jiný způsob myšlení, jiné životní strategie nebo odlišný hodnotový systém. (Budilová, Hirt a kol., 2005)

1.2 Romská rodina

„Rodina je těžko postradatelnou institucí i pro dospělého člověka. Mít stálého partnera a mít děti jsou přední hodnoty lidského života. O ně dospělý člověk opírá pocit vlastní hodnoty, pocit smysluplnosti své existence, na nich závisí jeho psychická pohoda i zdraví. Dobrá rodina dává každému, kdo do ní patří, pocit bezpečného zázemí.“ (Matoušek, 2003, s. 10)

Pro pochopení souvislostí je důležité orientovat se v zvláštностech romské rodiny. Pro Romy je rodina velmi důležitá, obvykle se jí přizpůsobují a jednají v její prospěch. Rodina má za úkol každého člena ochránit a zabezpečit. Ať žije romský jedinec kdekoliv, v žebříčku jeho hodnot je nejvýše postavena rodina ve smyslu rodu. V minulosti bývalo bráno za největší trest to, pokud došlo k vyloučení nějakého člena z rodinného kruhu.

Tradiční romská rodina je patriarchální. Z hlediska historie byl nejvýznamnějším členem vždy otec, který měl za úkol zajistit členy rodiny materiálně. Otcovo slovo bylo také zároveň bráno jako rozhodující při výběru budoucího partnera svých dětí. Všichni členové svého otce velmi uctívali a byl pro ně obrovskou autoritou. Žena jako matka mu byla nucena projevovat pokoru a úctu. Častým jevem například bylo, že na veřejnosti chodila několik kroků za ním. Jejím hlavním úkolem bylo vždy hospodařit v domácnosti a pečovat o děti. Významné postavení také měli v romských rodinách vždy starší lidé, kteří byli respektováni a uznáváni. A to většinou pro jejich moudrost, zkušenosti a názory. Starší ženy byly často velmi ceněny, převážně pro jejich schopnosti rádkyň a léčitelek. Mladší členové rodiny se vždy o starší vzorně starali, a to hlavně proto, aby jim vrátili to, co pro ně v minulosti udělali. Tento jev

v romských rodinách funguje dodnes. Jen zřídka se stává, že romská rodina umístí starší Romy do různých ústavů v sociální péči.

Fungování tradiční romské rodiny bylo založeno na tom, že děti jsou svým způsobem vedeny k velké samostatnosti. Role dětí se dle jejich pohlaví značně lišily. Chlapci byli vychováváni k tomu, aby přebírali zkušenosti a znalosti od svého otce, přičemž se většinou učili stejnému řemeslu. Dívky se naopak musely přizpůsobit domácnosti a byly vychovávány k pomoci matce. Často tak docházelo k tomu, že vztahy sourozenců byly ovlivněny nerovným postavením. Nejstarší syn měl v rodině vždy více privilegií, otce zastupoval v jeho nepřítomnosti a po jeho smrti se automaticky stal novou hlavou rodiny.

Pokud je v naší české společnosti hovořeno o rodině, většinou je řeč o ženě, muži, dětech, rodičích, sourozencích a dalších příbuzných, se kterými se stýkáme méně. Romská rodina to tak nemá, je výrazně širší a udržuje velmi silné vazby i se vzdálenějšími členy rodiny. Romské rodiny tráví dohromady spoustu času.

Fraser rozlišuje tyto dvě základní romské rodinné jednotky:

1. **„Familija** – *Hlavní funkční jednotka neboli širší rodina, ke které patří i ženatí synové, jejich manželky, děti a vnoučata. Každá domácnost uvnitř familije (obvykle zahrnuje tři generace) se nazývá tséra.*
2. **Kumpánija** – *Nejde bezpodmínečně o sdružení rodinných členů – spojuje je ekonomická potřeba práce a snaha využít určité území. V čele kumpánije stojí rom baró, který ji vede a působí jako prostředník mezi Romy a gádži. Kumpánija je také základní poradenskou jednotkou: dohody se dosáhne buď tzv. **diváno** (diskuse), nebo, jde-li o závažnější věc, svolává **kris romani** (romský soud). V kris zasedají výhradně muži.“ (Fraser in Bakalář, 2004, s. 41)*

V současnosti se již romská rodina určitými způsoby liší od té tradiční. Mnoho jich nevyznává historické tradice svého etnika, neovládají romštinu a nechovají se dle pravidel starších romských členů. V minulosti měla největší význam pro Romy rodina, nyní ale pozorujeme, že tomu už až tak úplně není. Vidět je to jak na výchově dětí, tak na klesajícím vzájemném respektu mezi Romy.

Jan Horváth uvádí: *„Žili jsme v pohodě, chovali jsme se jeden k druhému s úctou. Jeden druhému dopodrobna vyprávěl, co zažil, a všichni ostatní poslouchali. Jeden o druhého jsme*

měli zájem. Dneska rodiče kupují dětem přepychové hračky, aby ukázali, že si mohou dovolit to co gádžové.“ (Horváth in Říčan, 2000, s. 46)

Rada Evropy v roce 2012 uvedla, že v některých zemích, včetně České republiky či Maďarska, je citelný nedostatek preventivních opatření systému sociální péče, která by reagovala na potřeby ohrožených romských rodin. Dále také, že je na trhu nedostatek služeb pro romské děti a jejich rodiny v komunitě. Zároveň uvádí, že chybí opatření, která by zabránila segregaci dětí. (Krčar, Laklija, 2018)

Za poslední roky se hodnota romské rodiny změnila. Oslábla a byla vytržena z tradiční velké rodiny. V milosti se rodina dítěti velmi věnovala, vše podléhalo dítěti, zbylí členové rodiny se mu přizpůsobovali. Dítě vstávalo a jedlo v ten čas, kdy chtělo ono samo a bylo mu neustále dokazováno, jak je milováno. Dnes se ale vyskytuje v mnoha romských rodinách násilí na dětech, a to v důsledku alkoholu a drog. (Říčan, 2000)

Názor Říčana je na místě, jelikož v dnešní době se bohužel v mnoha rodinách násilí na dětech děje a často je to výsledkem závislých rodičů. Otázkou je, jestli je to vlivem společnosti či zdali to není právě tím volným stylem výchovy, kterým byly romské děti vždy vychovávány a vyrostly z nich osoby, které nerespektují žádná pravidla. Pokud jedinec vyrůstá v absolutní svobodě, jsou totiž drogy a alkohol velkým rizikem. Tyto závislosti se pak bohužel přenáší do brzké dospělosti, kdy Romové často mívají první potomky, o které poté nejsou schopni se postarat tak, jak by od nich bylo očekáváno.

1.3 Romské dítě a jeho výchova

Jak již bylo uvedeno, v tradiční romské rodině bylo dítě vždy na prvním místě. Rodina se mu často podřizovala a snažila se, aby o něho bylo co nejlépe postaráno, což měla zajišťovat hlavně matka. Rodina měla vždy funkci vzdělávací. Chlapci se učili v rodině řemeslu a dívky se musely starat o mladší sourozence a o muže. Současná romská rodina se tímto stylem výchovy mnohdy inspiroje a čerpá z ní, ale zároveň si našla určité způsoby, kterými se již více přibližuje i dnešní společnosti.

V romské rodině představuje narození dítěte jeden z nejkrásnějších a nejdůležitějších okamžiků každé romské komunity. V minulosti docházelo po narození dítěte k všemožným rituálům, aby novorozenci zajistili šťastnou a úspěšnou budoucnost. Velmi důležitým momentem byla situace, kdy si dítě otec poprvé prohlédl, políbil jej a přijal tak za své. Romové své potomky většinou křtí, kdy má tento slavnostní akt zajistit dítěti Boží ochranu.

Starší Romové nevyznávají výchovu, která spočívá ve vydávání rozkazů, děti se učí napodobováním a pomocí dospělým. Avšak dětství mají Romové relativně krátké, jelikož jakmile povyrostou, tak jsou automaticky zapojeni do chodu rodinného života. Tito jedinci také velmi rychle dospívají, což je většinou spojeno s dřívějším zahájením sexuálního života. Dívky, které mají potomka ve velmi mladém věku zpravidla vychovávají dítě pod dozorem své tchyně. Jakoubková Budilová a Jakoubek (2007) uvádí, že k tomuto jevu často dochází již před patnáctým rokem života, přičemž se pak tyto dívky dostávají do konfliktu s platnou českou legislativou. Ve společnosti tak nejsou výjimkou nezletilé dívky a chlapci, kteří se stali rodiči.

Dle Davidové (2004) mají Romové děti velmi v oblibě a jsou k nim zcela nekritičtí. Svě potomky vychovávají velmi živelně. Děti prožívají se svými rodiči doslova vše a mají velkou volnost. I kvůli tomu je jejich dětství kratší, než znají české děti. Rodiče před nimi neskrývají žádné tajnosti, děti se účastní rozhovorů o záležitostech dospělých a dočasně tak dozrávají. Důležité je rodové pouto, které je stále silnou součástí některých komunit s tradiční velkorodinou. Pokud dojde k situaci, kdy se chce jedinec vymanit, dostává se do nepříjemné situace a rozporu mezi svou představou a tlakem rodiny. Jiní členové ho odsoudí, a proto se některé rodiny dobrovolně odtrhávají od svého rodu a žijí si svým vlastním životem, který se snaží napodobit životu rodinného soužití v majoritní společnosti.

Vančáková (2008) tvrdí, že u Romů je láska k dětem typická. Jejich způsob výchovy je výrazně emocionální až nekritický, formální pravidla a příliš přísná sebekázeň nejsou prioritou. Jedí až když mají hlad, chodí spát, kdy se jim chce. Romské děti v rodinách nejsou zvyklé na neustálé pokyny, příkazy a zákazy jako děti neromské. Tito jedinci tak pravděpodobně díky této volnější výchově téměř netrpí na neurózy. Pokud jsou děti z těchto rodin umístěni z jakéhokoliv důvodu do náhradní rodinné péče či do ústavní výchovy a vrátí se zpět do své biologické rodiny, tak někdy ze strany rodičů dochází k nepochopení: „*On sám od sebe nic neudělá, jen když se mu řekne! Pořád si žádá dovolení! Vždyť je přece doma a může si dělat, na co má chuť!*“ (Vančáková, 2008, s. 36). Nevýhodou této jejich výchovy ale bývá snížená výkonnost a výdrž ve škole, ve starším věku v zaměstnání. Což je v nynějším světě, který je hodně zaměřený na výkon a dosahování výsledků, velký handicap.

Romské děti se učí napodobováním. Nikdo jim neurčuje, jak se mají chovat a jsou velmi samostatné. Děti jsou v rodině zvyklé účastnit se různých rozhodování společně s ostatními členy rodiny. Pokud se něco řeší, všichni mohou sdělit svůj názor, neočekává se, že by úkol

někdo vyřešil sám. Pokud by někdo naopak chtěl vyřešit nějakou situaci úplně samostatně, ostatním členům by se to nelíbilo. (Hübschmannová, 1998) Problém nastane, když má dítě nastoupit do povinné školní docházky, kde se po něm vyžaduje samostatnost při práci. Dítě, které je vychováváno ke společnému rozhodování je tak často velmi zaskočeno a neví, jak má samostatně pracovat. Doma ho rodiče a sourozenci vedou k jinému stylu práce než paní učitelka ve škole. Romské dítě je zvyklé hrát si s jinými přáteli, být neustále v partě a sdílet všechno v romské komunitě. V českém kolektivu se tak setkávají s odmítnutím, jelikož ostatní si s těmi romskými spolužáky obvykle hrát nechtějí, jsou spíše zvyklé zabavit se sami anebo jsou upozorněni rodiči, že s tímto dítětem sdílet svůj čas nemají. Vzdělávání v českém školství je pro romské děti obecně náročné.

„Romské dítě na rozdíl od českého se neučí ve vlastním etnickém (mateřském) jazyce. Za celou dobu školní docházky se nedovídá nic o svých dějinách. Romské dítě není seznámeno s žádnou slavnou romskou osobností, jejíž prestiž by mu usnadnila ztotožnění s vlastní etnickou skupinou – a v očích ostatních by kompenzovala asociální kolapsy jedinců, připisované celé romské pospolitosti.“ (Hübschmannová in Socioklub, 1999, s. 25)

Toto tvrzení je pravdou i v současnosti, o více než 20 let později. Současné školství se stále nevěnuje romské kultuře, nezmiňuje historii Romů ani nepředstavuje významné romské osobnosti žákům, mezi kterými je spousta Romů. Žáci tak často získávají pocit odlišnosti již ve velmi nízkém věku, což poté může vést k vynucování si pozornosti jinými způsoby, a to směřuje k různým výchovným problémům. Ve třídách, kde se tyto děti vyskytují, by bylo vhodné, kdyby pedagog jakýmkoliv způsobem zapojil různé informace z romské kultury, aby se romští žáci cítili minimálně stejně cenné jako děti ostatní.

2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE

Pěstounská péče je v České republice jednou z forem náhradní rodinné péče. Tu upravuje zákon č. 359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a také zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Bubleová (2004) tvrdí, že na základě těchto zákonů se vedle sledování zájmu a blaha svěřeného dítěte do popředí dostává také ochrana rodičovství, rodiny, práva na rodičovskou výchovu a péči s ohledem na širší sociální prostředí.

V občanském zákoníku jsou uvedeny tři základní podmínky při svěřením dítěte do pěstounské péče. Potencionální pěstoun by měl poskytovat záruku řádné péče, také by měl bydlet na území České republiky a souhlasit se svěřením dítěte do své péče. Pěstounská péče je garantovaná státem a je to kontrolovaná forma péče o dítě. Stát zároveň poskytuje pěstounům finanční odměny a hmotné zabezpečení dítěti (Národní zpráva o rodině in Sychrová, 2015)

Pěstoun je fyzická osoba, která je osobou přímo pečující nebo osoba v evidenci vedené krajským úřadem. Pěstounem může být jednotlivec nebo manželský pár, který je k péči o dítě vhodný a skýtá záruku řádné výchovy dítěte. Bydliště pěstouna musí být na území České republiky. Pěstoun má povinnost a oprávnění o dítě osobně pečovat. Není však jeho zákonným zástupcem a nemá k dítěti vyživovací povinnost. (Nadace Sirius, 2019)

V pěstounské péči mají biologičtí rodiče vůči dítěti stále rodičovskou zodpovědnost, zároveň i vyživovací povinnost. Do pěstounské péče jsou tedy umisťovány děti, které nejsou tzv. „právně volné“. Vždy se při výběru vhodných pěstounů pro dítě nejprve upřednostňují osoby, které jsou příbuzné či dítěti blízké. Pěstoun tak nezletilé dítě zastupuje v běžných záležitostech a k dítěti vyživovací povinnost nemá. Pokud je potřeba řešit situaci, která není zcela běžná, například lékařský zákrok či vyřízení cestovního pasu, tak je nutné požádat o podání souhlasu zákonného zástupce dítěte, tudíž jeho biologického rodiče. Pokud by došlo těžkému střetu názorů, ve kterém by se obě strany nemohly dohodnout, tak existuje možnost obrátit se na soud. Zákonní zástupci jsou povinni hradit výživné, a to přímo Úřadu práce České republiky, ten zároveň vyplácí pěstounským rodinám dávky. Pěstoun má poté povinnost poskytovat a podporovat vztah mezi biologickým rodičem a dítětem.

Dítě je svěřeno do pěstounské péče prostřednictvím rozhodnutí soudu. Péče poté zanikne zletilostí dítěte, nebo může dojít k jejímu zrušení v době trvání, a to znovu rozhodnutím soudu. Jak již bylo uvedeno, pěstounská péče podporuje kontakt dítěte s biologickou rodinou, na které poté zůstává rozhodování v zásadních věcech týkající se dítěte. Tato rozhodování

jsou ale možná pouze v případě, pokud rodič nebyl zbaven rodičovských práv. Cílem pěstounské péče je poskytnout dítěti náhradní rodinné prostředí, kde jsou uspokojeny jeho potřeby a ty mohou vést ke kvalitnímu vývoji jedince.

„Pěstounská péče je státem garantovaná a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů. Jediným rozhodujícím činitelem z hlediska právního je tu zájem dítěte. Svazek pěstounů s dítětem je podstatně volnější, než je tomu při osvojení, ...“ (Bubleová, 2002, s. 16)

Dle Zezulové (2012) se pěstounská péče obvykle týká dětí starších, jelikož nejsou tak vhodné k adopci, poté i děti, které nejsou úplně zdravé a mají jakýkoliv handicap. Zároveň děti odlišného etnika, sourozeneckých skupin a dětí, o které rodiče stále projevují zájem, ale nemají dostačující podmínky pro zajištění výchovy dítěte. Tato forma náhradní rodinné výchovy je jakousi formou smlouvy mezi státem a rodinou, které dítě do rodiny přijímá. Pěstounskou péči lze vykonávat individuálně v rodinách, ale i v SOS vesničkách a podobných zařízeních.

„Jízda na tříkolce je jiná než jízda na bicyklu. Ano, v mnohém je to podobné – šlape se a kroutí říditky. Při jízdě na bicyklu však musíme navíc držet rovnováhu do stran. Jízda na kole není těžká, ale není to samozřejmost. Je to dovednost, kterou je třeba si osvojit. Podobný rozdíl je mezi náhradním a biologickým rodičovstvím. Obě jsou si v mnohém podobné, ale přesto náhradní rodiče musejí mít navíc znalosti, dovednosti a schopnosti, které biologičtí rodiče často vůbec nepotřebují. Neuplyne rok, aby se člověk nedoslechl o smutném konci nějakého případu, do kterého šli náhradní rodiče jako velcí suveréni: „Co nám budete, pane doktore, povídat. My jsme vychovali tři vlastní děti...“ Řadě karambolů se člověk v životě nemůže vyhnout. Nemáme vše pod svou kontrolou. Mnoho tragédií ale vzniká úplně zbytečně – podcení se nějaká drobnost, nebo se bagatelizují prvotní příznaky a následuje celý řetěz průšvihů. Na konci pak najdeme minimálně jeden poničený život dítěte a smutné osudy rodičů.“ (Klimeš, 2008, s.6)

Škoviera (2007) rozděluje důvody zařazení dítěte do náhradní výchovy do tří kategorií, které přejímá od Dunovského. Rodiče se nemohou o dítě starat většinou z objektivních důvodů, jako jsou úmrtí, nemoc či výkon odnětí trestu svobody. Zároveň ale samozřejmě existují i situace, kdy se rodiče o dítě starat odmítají. Dítěte se zřeknou, odloží ho a péči pouze imitují. V těchto případech chybí citová vazba k dítěti nebo nenaplnují jeho základní potřeby. Mezi

další a poslední příčinu řadí neschopnost rodiče osobně se o dítě postarat. Rodič to jednoduše neumí. Rodina k tomu může mít materiální podmínky, ale z nějakého důvodu se rodič o dítě postarat nedokáže a péči o něho nezvládá.

Jeroným Klimeš (2008) uvádí, že je v NRP vhodně dělit děti do tří skupin dle věku: jedinci do šesti let věku, do puberty a do "dospělosti", do 18 let. Adoptivní rodiče ve většině případů chtějí pouze dítě předškolní, jenže o ty projevují zájem i rodiče biologičtí, kteří o ně nemohou osobně pečovat. Takže jsou buď blokované v ústavech, nebo do nich poté přicházejí v pozdějším věku. O děti starší šesti let totiž většinou adoptivní i biologičtí rodiče ztrácí zájem, i když jsou stále malé, nikdo je nechce. I tyto děti je možné vychovávat, pouze to nelze dělat tak intuitivně a naivně jako při výchově s nemluvnaty. V těchto případech to chce odborné znalosti. Výběru těchto dětí se mnohokrát nebojí pěstouni, a to i bez znalostí. Díky tomu ale trpí jiným nešvarem, a to tím, že si děti berou jedno za druhým, dokud jim starosti nepřerostou přes hlavu. I když nejdůležitější je, aby se pěstoun dokázal plně soustředit na jedno dítě, aby si získalo citovou důvěru v oční kontakt, hrálo si s jejími prsty, napodobovalo a opakovalo různé zvuky a podobně.

S Klimešovým názorem v tomto nesouhlasí autorka diplomové práce, jelikož není možné děti vychovávat v tomto případě pouze intuitivně a naivně. Většinou jsou to totiž novorozenci, jejichž matka je závislá na návykových látkách nebo alkoholu, což může vést u dítěte k různým problémům, a to jak krátkodobým, tak dlouhodobým. Tito novorozenci jsou poté velmi neklidní a plačtiví, a péče o ně je velmi náročná. Což pro nemusí být pro všechny pěstouny úplně intuitivní a automatické.

Pěstounská péče může být dlouhodobá a krátkodobá, přechodná pěstounská péče. Formám pěstounské péče se práce věnuje v dalších kapitolách.

2.1 Historie pěstounské péče

Ve Spartě ve starověku vyrůstali sirotci na náklady státu společně s ostatními dětmi. V Athénách byl poté každému sirotku jmenován poručník, ale jejich náklady finančně zabezpečoval stát. Z opuštěných dětí, které byly veřejně odkládány, si kdokoliv mohl udělat otroka. S rozvojem společnosti se péče o opuštěné děti zlepšovala. Ve středověku měla výlučnou péči o opuštěné jedince církve, kdy začaly vznikat sirotčince. V Praze vznikl první v roce 1789. V průběhu 18. století se pod vlivem idejí J. P. Rousseaua a dalších myslitelů začal prosazovat citlivější přístup v péči o děti bez rodin. V této době se stal důležitým

společenský požadavek na systematickou a organizovanou péči v podobě ústavní a pěstounské péče. (Smolíková, 2014)

Matějček uvádí, že nalezinice jsou v 19. století považovány za příčinu vysoké úmrtnosti u dětí. Dle statistik se pouze 15 % dětí dožilo desátého věku života. Děti byly tedy předávány do péče ženám, které začaly za tuto službu dostávat finanční příspěvek. Tyto ženy se musely podrobit lékařské prohlídce, která potvrzovala, zda jsou schopny poskytnout mléko i dítěti z nalezinice. Kněz z příslušné obce poté kontroloval, zda jedinec žije opravdu u dané pěstounky. Děti musely také každé dva měsíce podstoupit lékařskou prohlídku. Po dosažení šestého roku života byly vráceny do ústavní péče, a to i přesto, že je pěstouni chtěli mít i nadále ve své péči. Z ústavů dále odcházely do klášterů, které sloužily jako přechodná stanice. Následně se vracely do své domovské obce, kde je bohužel mnohdy čekala žebrota a toulání se po domech. Před první světovou válkou, v roce 1902, byl zřízen sirotčí fond pro děti a mládež a následně, o dva roky později, vznikla v okresech Okresní komise pro péči o mládež. Úkolem komise bylo starat se o opuštěné a osiřelé děti. (Matějček, 1999)

Dle Smolíkové byl základním prvkem náhradní rodinné péče, v letech 1918–1948, institut poručenství, který byl obsažen v občanském zákoníku. Přesněji se jednalo o ochranu práv dítěte a péči o něj prostřednictvím konkrétní fyzické osoby. Poručník byl ustanoven soudem a byl v tomto období zřizován těm, které byly dítětem nemanželským, polosirotkům nemajícím otce či potomkům, jejichž otec měl suspendovanou či odňatou otcovskou moc. Déle dětem, kterých otec byl vzdálen a nemohl se o ně osobně starat. Poručník musel složit slib a obdržel poručenský dekret, který ho následně opravňoval ke všem úkonům spojeným s výkonem poručenství. Poručník byl zejména povinen dbát o řádnou výchovu dítěte, náleželo mu řádně spravovat jeho jmění (ve spolupráci se soudním dozorem) a zastupoval poručence. Poručenství se dělilo na individuální, ústavní a generální. Ústavní a generální bylo poručenství institucionální. V tomto období se občanský zákoník také věnoval právní úpravě pěstounské péče, a to přesněji zákonem č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. Pěstounem se mohla stát fyzická osoba nebo ústav v podobě sirotčince, výchovny, dětského domova či útulku. Osoba, která měla zájem o to stát se pěstounem, byla povinna vyžádat si povolení dozorčího úřadu. Děti byly do individuální péče fyzické osoby svěřovány na přechodnou dobu i dlouhodobě. Pěstoun pak měl povinnost pečovat o dítě s pečlivostí svědomitých rodičů a poskytovat mu výživu a domácí výchovu. Pěstoun měl poté na výběr, zdali bude o dítě pečovat zdarma anebo se zavázal k péči za náhradu výloh, které

mu byly vypláceny ze strany příbuzenských osob povinných výživou vůči dítěti, třetích osob či z veřejných prostředků. (Smolíková, 2014)

„Pro úplnost je třeba zmínit zák. č. 117/1927, o potulných cikánech, který zaváděl zvláštní úpravu pro náhradní výchovu cikanských dětí. Ustanovení §12 tohoto zákona umožňovalo státním orgánům odnímat za účelem výchovy potulným Cikánům děti mladší 18 let., pokud o ně sami nemohli řádně pečovat. Tyto děti měly být umístěny do péče řádných rodin nebo ústavů, kde bylo postaráno o jejich výchovu a přípravu na další život. Délka pobytu v ústavu nebyla nijak omezena, maximálně dosažením zletilosti dítěte. O odnětí dítěte rodičům a jeho umístění do ústavu či rodiny rozhodoval okresní soud, veškeré náklady hradil stát (nikoli obec). Cílem tohoto ustanovení bylo pravděpodobně snaha o „převýchovu“ dítěte procházející z etnika, jehož způsob života neodpovídal představám a hodnotám většinové společnosti.“ (Smolíková, 2014, s. 39)

Po převratu v roce 1948 nastaly velmi zásadní změny. Nalezince se změnil na ústavy péče o dítě. Okresní komise péče o mládež byly zrušeny a veškerý systém věnující se péči o ohrožené děti zanikl. V roce 1950 byly také zrušeny veškeré formy pěstounské péče až na příbuzenskou. Poté dochází k obnově až v 80. letech minulého století. (Matějček, 1999)

Praxe pěstounské péče je na počátku 21. století ovlivněna řadou faktorů. Mezi ty patří klesající počet pěstounů a změny jejich očekávaných rolí, rostoucí závislosti na příbuzných jako pečovateli o děti, udržení kvalifikovaného odborného personálu, odpovědnost pěstounské péče a pozornosti věnované jejímu rozvoji. (Barbell a Freundlich, 2001)

2.2 Formy pěstounské péče v České republice

V České republice se pěstounská péče, dle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku § 958, dělí na pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu. Pro úplnost informací bude v práci uvedena i pěstounská péče příbuzenská, jelikož je častým jevem, že děti, i z romských rodin, jsou vychovávány jím příbuznou osobou.

2.2.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu

O pěstounské péči na přechodnou dobu se mluví také jako o profesionální pěstounské péči. Tato forma pěstounské péče je u nás časově omezena, nejdéle může trvat jeden rok. K jejímu přezkoumání dochází vždy po třech měsících, kdy soud shledá, zdali stále trvají důvody k tomu, aby dítě bylo i nadále v pěstounské péči na přechodnou dobu.

Institut pěstounské péče na přechodnou dobu existuje v našem českém právním řádu již od roku 2006, zvláštní pozornosti se mu v praxi dostalo ale až s přijetím novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Jejím cílem je totiž poskytnout ohroženým dětem okamžitou pomoc v náhradním rodinném prostředí, a to do doby, než se podaří nalézt vhodné trvalé řešení pro dítě. Tato forma péče poskytuje rodičům čas, aby si mohli upravit své poměry tak, aby byli znovu schopni převzít a starat se o dítě osobně, či aby se pro dítě našla nová, vhodná a stabilní rodina. Pěstounská péče na přechodnou dobu nabízí dětem, které se ocitly mimo svou vlastní biologickou rodinu, možnost vyhnout se ústavní výchově. Pěstouni na přechodnou dobu procházejí profesionálními přípravami a jejich práce je podporována doprovázejícími organizacemi. Jedná se o institut krizový a pouze přechodný. Soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte svěřit dítě do pěstounské péče osobám, které jsou ve zvláštní evidenci krajského úřadu. Těmto osobám náleží povinnost přijmout dítě do své péče v případě potřeby, za což jim náleží pravidelná měsíční odměna pěstouna. (Bubleová, 2014)

Soud může na základě návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám, které jsou ve zvláštní evidenci. Soud rozhodnutí vydává na dobu:

- a) po kterou rodič není schopen pečovat o dítě osobně a ze závažných důvodů. Mezi tyto důvody patří zdravotní problémy, výkon trestu odnětí svobody a další.
 - b) Po jejímž uplynutí je možné dát souhlas rodiče s osvojením. U matky lze tento souhlas dát až po uplynutí lhůty šest týdnů po porodu. U otce je možné tento souhlas dát po narození dítěte.
 - c) Do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlas k osvojení není třeba.
- (Bubleová, 2018, s. 10)

Již v minulosti byl blahobyt lidstva ovlivněn různými ekonomickými a politickými faktory, které často ovlivňovaly funkčnost rodin, což vedlo k rizikovému způsobu života rodiny. Děti bylo i je tak třeba dočasně či trvale umístit do náhradní rodinné péče. Je několik důvodů, proč jsou děti umísťovány do pěstounské péče, mezi nejčastější se však řadí chudoba, výkon trestu odnětí svobody rodičů, jejich mladistvý věk nebo zneužívání návykových látek. (Barbell a Freundlich, 2001)

Přechodná pěstounská péče je nejvhodnější alternativou u novorozenců a malých dětí, které potřebují svou vlastní pečující osobu. V ústavní péči se jim totiž nedostává takové pozornosti, jaké by bylo vhodné, což může v pozdějším věku vést k selhávání. Tomuto tématu se věnuje psychologie. John Bowlby totiž v roce 1969 formuloval Teorii attachmentu, která se věnuje právě tomu, že nedostatek citového přilnutí v nízkém věku k jedné osobě může jedince negativně ovlivnit v oblasti sociálních vztahů do budoucna.

2.2.2 Dlouhodobá pěstounská péče

Dlouhodobá pěstounská péče je v České republice upravena dvěma zákony:

- Zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Bubleová (2004) uvádí, že pěstounská péče dle občanského zákoníku forma náhradní rodinné péče, kdy pěstoun o dítě pečuje osobně a je zodpovědný za jeho výchovu. Z právního hlediska v tomto vztahu, pěstoun a dítě, nevzniká takový poměr, jako je tomu v případě osvojení. Rodiče mají v pěstounské péči vůči dítěti stále povinnosti a práva, která vyplývají z rodičovské odpovědnosti, s výjimkou práv a povinností, které pěstounovi stanoví zákon. Pokud dojde k řešení různých mimořádných záležitostí (například k vyřízení cestovního dokladu) je nutné, aby pěstouni zažádali o souhlas zákonných zástupců dítěte, případně soudu. Pokud se pěstoun domnívá, že dochází k rozporu mezi zájmem dítěte a rozhodnutím jeho biologického rodiče, je možné domáhat se rozhodnutí soudu. Pěstoun nemá vyživovací povinnost. Stát zajišťuje hmotné zabezpečení dítěte a zároveň uděluje pěstounům dávky pěstounské péče. Zákonní zástupci dítěte plní svou vyživovací povinnost vůči dítěti k rukám úřadu.

Dlouhodobá pěstounská péče je pro děti, u nichž se předpokládá, že jejich pobyt mimo biologickou rodinu bude delší než 1 rok. Okolnosti okolo rodinné situace ale musí jasně naznačovat, že rodič nebude schopen dítě do své péče převzít, ale zároveň nedá souhlas k adopci dítěte. Tato forma náhradní rodinné výchovy má přednost před ústavní výchovou. Pěstounská péče zaniká, když jedinec dovrší 18 let věku. Samozřejmě se ale může stát, a není to výjimkou, že dítě zůstane v rodině tak dlouho, dokud neukončí studium a neosamostatní se. K tomu dochází v rodinách, kde pěstounská péče probíhá bez větších problémů, a i vychovávaný jedinec chce v rodině zůstat. Jakmile skončí pěstounská péče formálně,

neznamená to totiž, že se ukončí i citové vazby mezi pěstouny a dítětem. Tyto vazby jsou budovány několik let, pěstouni mnohokrát berou vychovávaného jedince za vlastního, a tak je pro ně přirozeně nemyslitelné, že by přerušili kontakt a přetrhali vazby. Samozřejmě ale není vyloučené, že se to tak občas neděje. Tento jev lze ale pozorovat i v rodinách biologických a adoptivních. Rizikem u dětí v pěstounské péči (i v osvojení) je samozřejmě touha vrátit se ke svým kořenům. S tímto, ale i všemi ostatními riziky jsou žadatelé dopředu obeznámeni. Obecně se považuje za důležité s dítětem o těchto tématech mluvit, vyslechnout ho v případě potřeby a věnovat mu čas a individuální péči.

Dětem v dlouhodobé pěstounské péči, u kterých je perspektiva návratu do biologické rodiny mizivá, lze také propůjčit (a to se souhlasem biologických rodičů, kteří i nadále zůstanou zapsáni v rodném listě dítěte) příjmení pěstounů. Pro dítě to poté znamená větší sounáležitost s pěstounskou rodinou, ve které se stává nedílnou součástí a nemusí si připadat cizí. (Pazlarová, 2016)

Kdo může přijmout dítě do dlouhodobé pěstounské péče:

- Pouze fyzická osoba zletilá a svéprávná, která dokáže o dítě pečovat a zajistit mu řádnou výchovu a psychický, sociální a zdravotní rozvoj.
- Osoba, která má bydliště na území České republiky
- Manželská dvojice – ti přijmou dítě společně.
- Partnerská dvojice – pěstounem se stane jen jeden z dvojice.
- Osoba, která nemá partnera.
- Žadatelé, kteří již mají děti.
- Zdravotní a psychický stav, který je posouzen odborníky, by měl být shledán uspokojivý.
- Bezúhonnost podmínkou není. Individuálně lze posoudit závažnost trestného činu, který je v rejstříku zapsaný.

Důležitá je také příprava žadatele, žadatelů či rodiny na přijetí dítěte do rodiny. Pokud je dítě starší, tak si s sebou dost často nese vzpomínky z nějakých nepříjemných událostí z historie, je zvyklé na jiný život, má různé návyky, které se nemusí ztotožňovat s návyky žadatelů. Příprava na toto přijetí je tak pro budoucí fungování velmi zásadní. Orgán sociálně-právní ochrany dětí a doprovázející organizace, které se věnují náhradní rodinné péči, se proto snaží

být pro pěstounské rodiny oporou a přinášet různé důležité rady, psychologickou pomoc a doporučení na další postupy.

Úspěšné přijetí dítěte a jeho další vývoj je velmi závislý na tom, jak jsou pěstouni připraveni dítě přijmout, v jakém prostředí bude vyrůstat, jaká atmosféra bude v rodině panovat, jak se budou pěstouni cítit nebo v jaké kondici budou. Proto je důležité neváhat a dělat vše proto, co je pěstounům příjemné, aby dokázali získat dostatek energie a duševní pohody, kterou lze snáz předat dítěti. (Bubleová in Koluchová, 2002)

„Příprava před přejetím dítěte je nezbytná k tomu, aby si budoucí náhradní rodiče ujasnili svou motivaci, zjistili, co vlastně náhradní rodinná péče obnáší, s jakými riziky je spojena a jakou pomoc mohou očekávat. K tomu je nezbytné další průběžné vzdělávání, které se nabízí po přijetí dítěte do rodiny. Povinně je stanoveno od roku 2013 pouze pro pěstouny, a to zákonem o sociálně-právní ochraně dítěte. Jeho rozsah činí 24 hodin v průběhu 12 měsíců.“ (Sychrová, 2015, s. 64)

Dlouhodobá pěstounská péče je pěstouny chápána dost podobně jako osvojení, přičemž zaniká zletilostí dítěte. Ve většině případech je kontakt s pěstouny stále zachován. Může ale dojít i k případům, kdy pěstounskou péči zruší svým rozhodnutím soud. Nejčastěji tomu tak je v případech, kdy pěstoun podá návrh o zrušení pěstounské péče sám, jelikož není schopný výchovu dítě zvládnout. Žádost dále může podat i Orgán sociálně právní ochrany dětí, který kontroluje vývoj dítěte v náhradní rodině. (Pazlarová, 2016)

2.2.3 Příbuzenská pěstounská péče

Na příbuzenskou pěstounskou péči společnost nahlíží trošku zkreseně. Většinou automaticky předpokládá, že se příbuzní dítěte ujmou, což na tyto osoby vytváří velký společenský tlak. Příbuzní nic takového ve svém životě neplánovali, nepočítali s touto možností, a proto je dost důležité, aby se jim dostala pomoc, převážně když jde o seniory, kteří na své dítě už nemusí fyzicky ani psychicky stačit.

Pokud se jedná o umístění dítěte, vždy se jako první hledá mezi příbuznými nebo v okruhu jeho blízkých lidí. Dítě tyto osoby zná a přesun k nim je v takovém případě pro dítě nejšetrnějším řešením a dítě se může jednodušeji adaptovat na prostředí, kulturu či tradice rodiny. Dítě se tak může již od začátku cítit, že je součástí rodiny a není nikdo cizí, což je pro jeho vývoj klíčové.

Pazlarová (2016) tvrdí, že příbuzenská pěstounská péče je administrativně méně náročná než další formy pěstounské péče, jelikož žadatelé musí procházet náročným postupem, kdy dochází k registraci, posuzování, přípravě a vzdělávání, aby se stali pěstouny. V příbuzenské pěstounské péči tomu tak není. Rizikem ovšem je, že dojde k podcenění celého tohoto procesu, proto se i umístění a adaptaci dítěte v příbuzenské pěstounské péči musí věnovat velká pozornost. Velké množství žadatelů je zamítnuto z kritéria psychologického posuzování, avšak u nás ani v žádné zahraniční literatuře není možné dohledat kritéria, která se při psychologickém posuzování žadatelů využívají. Jediné, čím lze posoudit, zdali je žadatel vhodný pro pěstounství je anamnéza jeho sociální integrace a různé informace z průběhu jeho přípravy. Stát má za dítě odpovědnost, a proto je posuzování žadatelů velmi důležité. Při posuzování hraje velkou roli předpoklad k rodičovství a rodičovské kompetence, sociální integrace a fungování, ale i osobnostní předpoklady jedince.

Příbuzenskou pěstounskou péči mohou vykonávat jak prarodiče, tak strýcové, tety, sourozenci či další vzdálenější příbuzní. Výchova se pak liší případ od případu, jelikož významnou roli hraje to, jaký příbuzenský vztah mezi dítětem a pěstounem je. Příbuzenskou pěstounskou péči nejčastěji vykonávají prarodiče, kteří v rodinách vystupují. Jsou zapojeni do součásti běžného vývoje dítěte, proto jsou také přítomni u různých vývojových změn dítěte či u výchovy dítěte, protože rodiče v době jejich nepřítomnosti zastupují. Motivy pro výkon příbuzenské pěstounské péče jsou jiné než u klasické pěstounské péče. Příbuzní, zejména prarodiče, si neprochází žádným procesem přípravy. Rodiči se tak stávají náhle, ale většinou jde o vyústění dlouhodobých problémů v rodině. (Uhlířová, 2010)

Gabriel (2008) tvrdí, že pěstouni prarodiče ve srovnání s pěstouny v klasické pěstounské péči vykazují častější sklony k extrémnímu přístupu k rodičům dítěte, což je dáno hlavně jejich společnou historií a tím, že jejich vzájemný vztah je silně emočně doprovázen. V takovém případě dochází někdy k situacím, kdy se prarodiče snaží bránit kontaktu mezi dítětem a jeho biologickými rodiči a až nepřiměřeně ho chrání, či naopak přehlížejí jejich chování, jelikož je tam stále velmi silný emoční vztah. Tento jev může být příčinou pocitu odcizení a viny.

Pro rodiče je určitě umístění dítěte k příbuzné osobě vhodnější alternativa, a to z důvodu jednoduššího zachování kontaktu s dítětem a neformálního přístupu k němu. Příbuzenská pěstounská péče dítě společensky znehodnocuje méně než jiné formy pěstounské péče. Ve vztahu mezi biologickou a pěstounskou rodinou je předpoklad více přátelského vztahu. Realitou je ale opačný fakt, a to takový, že příbuzní pěstouni až velmi dobře znají historii a

předchozí činy rodičů, a tak mohou být vztahy mezi nimi velmi křehké a napjaté. Mnohdy tak na povrch vyplývají starší nedořešené události a křivdy, což nevede k úplně harmonickému vztahu. Může také docházet k tomu, že příbuzní zlomí nad biologickými rodiči pověstnou hůl a neustále se je snaží od dítěte oddálit. Názor dítěte může být také ovlivněn příbuznými pěstouny. Rodič se tak někdy dokáže zvednout a žít v souladu se společenskými pravidly, dítě ho ale začne odmítat, protože přejímá názory pěstounů, a tak může dojít k tomu, že rodič opět situaci nezvládne a znovu se začne potýkat s předešlými problémy. (Pazlarová, 2016)

2.3 Legislativa

Jak již bylo uvedeno, pro pěstounskou péči jsou zcela zásadní dva zákony. Je to zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

2.3.1 Práva a povinnosti pečující osoby

Pěstouni mají povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat vztah dítěte s jeho biologickými rodiči, příbuznými a dalšími osobami, které jsou dítěti blízké. Pěstoun má zároveň povinnost umožňovat styk dítěte s vlastními rodiči, ledaže by soud nestanovil jinak. Pěstoun je také povinný o dítě osobně a řádně pečovat, věnovat se mu a vychovávat ho. Pečující osoba má také právo na zajištění celodenní péče o svěřené dítě nebo děti, alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce, jestliže svěřené dítě dosáhlo věku minimálně 2 let. Pěstoun má také právo na zprostředkování odborné pomoci alespoň jednou za 7 měsíců. Tato odborná pomoc může být buď terapeutická, psychologická či odborně jiná. Zároveň má právo na bezplatné možnosti navyšování znalostí a dovedností týkající se jeho role. Mezi jeho povinnosti patří zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě. Tuto povinnost má pěstoun v rozsahu 24 hodin v době dvanácti kalendářních měsíců. (Zákon č. 359/1999 Sb.)

„Zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění, je nařízen kontakt náhradní a biologické rodiny. Vytváříme tak podobný model. Kolem dítěte se shromažďují různé výchovné modely, které mohou být ve své podstatě protichůdné. Další vývoj dítěte je pak v těchto situacích ovlivněn velkou šíří „hierarchie vztahových vazeb“ (Brisch, 2011), která nijak dítěti nepomáhá V hledání vlastního obrazu ani v sociální interakci v době dospívání a dospělosti.“ (Fabián, 2021, s.131)

Škoviera (2006) uvádí, že i přestože je významově pojem náhradní rodinná výchova nepochybně nepřesný, tak díky právním vymezením a spojením (např. zařazení náhradní výchovy či profesionální náhradní výchova v rodině), a převážně díky jeho dlouholetému

užívání i jeho jednoduchosti, je zřejmé, že se pod ním chápe hlavně jeho výchova na základě rozhodnutí soudu, a to buď v jiné rodině než v biologické či v instituci tomu určené.

2.4 Motivace k pěstounství

Motivace je „*souhrn dynamických faktorů, jež určují chování jedince.*“ (Sillamy, 2001, s. 121)

Nakonečný (1992, s. 7) ji naopak definuje jako: „*Motivace vyjadřuje psychologické důvody, resp. psychologické příčiny jednání či chování vůbec. Jde tu o zvláštní druh přičinnosti, který vyjadřuje pojem motiv: konkrétním motivem se vysvětluje, proč člověk jedná tak, jak jedná, což souvisí s tendencí dosáhnout určitého cíle.*“

Vágnerová (2012) uvádí, že bez ohledu na to, zdali se jedná o rodičovství biologické či náhradní, je motivace k rodičovství jednou z nejvýznamnějších součástí sebe vymezení. Role rodiče je jedna z nejvýznamnějších rolí, která s sebou přináší mnoho nových situací a podnětů. Tato role je společensky velmi vysoce oceňována. Motivaci k rodičovství poté ovlivňuje mnoho různých faktorů. Pro jedince je pudová potřeba mít své potomky a pečovat o ně vrozeně, míru této tendence má ale každý člověk nastavenou jinak vysoko.

Motivace, která vede jedince k výkonu náhradní rodinné péče může být různá. Někteří lidé cítí potřebu pomoci dítěti, které nemůže vyrůstat v klasické rodině, další se mohou rozhodnout pro výchovu dítěte, jelikož nemohou z různých důvodů mít svého vlastního potomka. Důležité ale je, aby si oni sami ujasnili, zdali jsou schopni věnovat se dítěti, obětovat mu kus svého života a zda se dokáží vypořádat s případnými problémy, které mohou s přijetím dítěte nastat. V případě pěstounské péče může být těchto úskalí o něco více, jelikož biologičtí rodiče mají možnost zasahovat do života dítěte, tudíž i žadatelů, a ne vždy toto spojení musí vést k souladu. Je proto velmi důležité, aby si jedinci, kteří mohou být případní žadatelé o dítě, ujasnili, zdali jsou opravdu schopni dítě vychovat a přijmout společně s ním jak pozitivní stránky jeho výchovy, tak ty negativní.

Každý náhradní rodič by si nejprve měl porovnat svoje priority, očekávání a limity. Měl by zodpovědně zvážit, zdali bude mít dostatek jak fyzických, tak duševních sil na dobu, kdy bude dítě jeho péči potřebovat. Zároveň by si měl uvědomit, zda je dostatečně velkorysý a empatický, poněvadž přijaté dítě může mít různé mentální i fyzické limity. Důležité je také zvážit, zda je náhradní rodič schopen vzdát se svého pohodlí a životního stylu, na který je zvyklý, neboť dítěti bude muset přizpůsobit celý rodinný systém. Zároveň by si měl ujasnit,

jestli je schopný přijmout případné negativní reakce a nepochopení ze strany přátel, širší rodiny či celého okolí. (Bubleová, 2014).

„Motivací k pěstounské péči je mnohem více než jen touha mít dítě, ačkoli tato by měla být i u žadatelů o pěstounskou péči rozhodující. Protože výsledkem přijetí dítěte do pěstounské péče je skutečnost, že v rodině přibude nové dítě, a to na dlouhou řadu let. U zájemců o pěstounskou péči však zpravidla přistupují motivace další, které se částečně mohou překrývat s motivacemi k adopci – přání mít sourozence pro dítě, které už v rodině je, řešení úmrtí dítěte v rodině atd. Neobvyklá není ani volba pěstounské péče s motivací adopce, kdy žadatelé nechtějí čekat několik let na dítě vhodné do adopce, a rozhodnou se pro pěstounskou péči. V těchto případech je však mnohdy silná touha dítě vlastnit a očekávat od něj naplnění vlastních potřeb. Malá tolerance k jeho limitům může vést až k přílišné snaze napasovat přijaté dítě do našich škatulek.“ (Zezulová, 2012, s. 18)

Škoviera (2007) rozděluje motivaci náhradního rodičovství do třech základních skupin:

a) Motivy zveřejněné:

- a. Altruistický – žadatelé opravdu chtějí reálně pomoci dětem, které pomoc potřebují.
- b. Profesionální – zájemci jsou přesvědčeni o tom, že dětem rozumí a umí s nimi pracovat.
- c. Emocionální – ze strany žadatelů se vyskytuje veliká a reálná láska k dětem, snaha o smysluplnější život.
- d. Nenaplněné rodičovství – žadatelé, kterým se nepodařilo biologické rodičovství, si snaží zaplnit místo dítětem alespoň psychologicky.
- e. „Rodinný“ – ve smyslu doplnění sourozence do rodiny (u jedináčků).
- f. Smysl života, životní náplň – u žadatelů, kteří se snaží nahradit prázdné místo po vlastních dětech či přijetí nějakého poslání. Tomu tak může být například v rámci náboženského společenství.
- g. Ekonomické zabezpečení – v rodinách, kde je dostatek finančních prostředků, mnohdy až přebytek a zájemci se chtějí o svou hodnotu smysluplně podělit.
- h. Záchranář – v případech, kdy dochází k touze zachránit/spasit svět, což se mu nedaří, tak má žadatel alespoň pocit, že může zachránit dítě.

b) Motivy nezveřejněné

- a. Pragmatismus – v tomto případě může jít o dostupnou práci a nějakou možnost smysluplně strávit čas v konkrétním prostředí.
- b. Ekonomické přilepšení – žadatel vyžaduje stálý příjem (mimo adopci).
- c. Rodinná povinnost – tlak rodiny, očekávání, že se jedinec stane žadatelem.
- d. Společenský status – naplnění společenského statusu z hlediska toho, že se jedinec bude starat o dítě a zároveň bude zaměstnaný.
- e. Ubytování – součástí SOS vesničky, pěstounského zařízení či dětského domova.
- f. Publicita – zde je největší motivací jedinců sebezprezentace. Využívat toho mohou například „celebrity“ ve svém průmyslu.

c) Motivy skryté

- a. „Něco si dokazují“ – touha o naplnění nerealizovaného nebo neúspěšného rodičovství.
- b. „Vykoupím své viny“ – v situacích, kdy jedinec (pár) nese pocit viny, které souvisí s nezvládnutou výchovou vlastních dětí.
- c. „Čekám, až mé dítě bude vděčné a že mne ocení“ – zájemce od dítěte podvědomě očekává, že ho ocení, bude mít velmi rádo za to, co dělá. Zájemce se s tím nesetkává od ostatních členů své rodiny.
- d. Řešení partnerské krize – v situacích, kdy partneři očekávají, že dítě jim zachrání partnerský vztah.
- e. Psychopatologické motivy – v nejčastějších případech jde o homosexuálně nebo heterosexuálně naplněný partnerský vztah.
- f. Mocenské ambice – jedinec vyhledává roli, ve které bude moc mocensky uplatnit své ambice, což mu rodičovství může přinášet.

Výsledky výzkumu (Krčar, Laklija, 2018) ukázaly, že pěstouni byli motivováni především touhou poskytnout dětem v nouzi adekvátní péči. Jako další motiv pěstouni uvedli existenci podmínek pro poskytování pěstounské péče, mezi něž patří například čas a prostor na péči. Zároveň také zkušenost s pěstounskou péčí v rámci vlastní rodiny. Tento výzkum byl proveden v Chorvatsku.

Samozřejmě, mluvíme-li o motivaci, nelze opomenout častý argument, že pěstounství lidé vykonávají pro peníze. To je nesmysl. Pravdou je, že pěstounská péče je finančně

ohodnocena, ale rozhodně se nejedná o částku, která by vedla k rychlému zbohatnutí. Pěstouni dostávají odměnu, jelikož prokazují státu a společnosti nedocenitelnou službu, protože vychovávají dítě se složitou minulostí, handicapem apod. Dítě, které vyrostlo v prostředí pěstounské rodiny má poté mnohem větší šance se uplatnit v budoucím životě a nerozšiřovat řady sociálně vyloučených, přispívat do státní pokladny a podobně. Pěstounství člověk nedělá pro peníze, ale za peníze, v tom je veliký rozdíl. (Zezulová, 2012)

Peníze jsou zcela přirozeným a pochopitelným důvodem pro výkon pěstounství. Někteří lidé rozporují, že výchovu dětí nelze dělat pro peníze, a že je to pouze kalkulace ze strany pěstounů. Mnoho lidí si ale neuvědomuje, že výchova dítěte, které se ocitne v pěstounské péči je mnohdy velmi náročná. Výchově takového dítěte je nutné se přizpůsobit, neustále se mu věnovat a snažit se zajistit dítěti bezpečné místo, aby mělo možnost zdravě se rozvíjet. Když je dítě malé, tak vyžaduje neustálou péči, v pozdějším věku zase mohou přijít problémy v pubertě dítěte. Důležité je pochopit, že pracovníci v ústavní péči také dostávají mzdu. Rozdílem ale je, že oni chodí do instituce jako do práce, přičemž pěstouni to tak nemají. Ti pro děti obětují prakticky svůj život, což potřebuje velké odhodlání. Proto je finanční odměna zcela na místě.

2.5 Romské dítě v dlouhodobé pěstounské péči

Romské děti patří v České republice mezi hůře umístitelné do náhradní rodinné péče. Pěstouni dostávají možnost v žádosti uvést, zda jsou ochotni přijmout dítě jiného etnika do své péče. Dost žadatelů má strach z „volání hlasu krve“. Obávají se, že nastane zlom a tito jedinci budou chtít žít stejně jako jejich biologičtí rodiče. Častým jevem ale je, že romské děti vyrůstají v příbuzenské pěstounské péči, jelikož romské rodiny mají velice silnou strukturu. Stává se tak, že je dítě v pěstounské péči u prarodičů, tet a podobně.

U etnicky odlišných jedinců v pěstounské péči je velmi důležité, aby se pěstouni dokázali zaměřit na budování sebedůvěry u dítěte. Tomu je tak hlavně z důvodu, aby dítě bylo schopno přijmout samo sebe jako samostatného jedince, který je odlišný od těch ostatních.

2.5.1 Romské dítě s neromskými pěstouny

Žadatelé mají častokrát strach přijmout etnicky odlišné, v tomto případě romské, dítě. Většinou dochází k obavám kvůli odlišnosti původu, kořenům a kultuře, která může být v dítěti zakořeněná. Pokud je romské dítě umístěno do romské rodiny, tak je pro něho jednodušší adaptace, poněvadž necítí tak velké rozdíly mezi ním a jeho novou pěstounskou rodinou. Romská rodina má mnohdy podobné návyky a zvyky jako jeho biologická a dítě se

cítí více mezi „svými“. Pokud je ale umístěno do rodiny neromské, je velmi důležité, aby pěstouni a další příbuzní nevyjadřovali negativní postoj vůči romskému původu dítěte. Zásadní také je, aby s dítětem o jeho identitě dokázali mluvit již v nízkém věku, a aby z jejich života úplně nevyřadili všechny romské zvyklosti. Například, pokud se v rodině slaví Den české státnosti, je určitě velmi významné oslavit i Mezinárodní den Romů, který se slaví 8. dubna. Dítě má tak možnost nepotlačovat jeho identitu a rodina mu dává možnost přirozeně se rozvíjet. Neznalost romských zvyků a tradic brání při vstupu do romské komunity, což může vést k tomu, že je romská komunita nemusí přijmout, a jedinec se tak dostane do rozporu dvou světů, přičemž ani v jednom není zcela respektován.

Dle Klimeše (2008) dítě, jakmile začne vnímat svět, tak postupně zjišťuje, že je možné ovládat něco svým chtěním a něco ne. Hranice mezi tím, co je ovladatelné a co není v tu chvíli začíná vymezovat „jáství“, neboli hranici mezi já-ty či já-svět. Například, pokud dítě pozná, že ruce lze ovládat chtěním, tudíž je možné zmocňovat se věcí okolo sebe, tak se postupně dostává k otázce „Kdo jsem?“ přičemž tato otázka je v tomto případě de facto definice identity. Podobným procesem dále může zjistit, že úder do nějakého předmětu mu může způsobit bolest a něco naopak ne. Tímto způsobem se u dítěte definuje hranice těla, co je jeho součástí, co je již okolní věc, a tak vzniká tělesná identita. V pozdějších vývojových stádiích se poté dotváří identita u dítěte i na verbální úrovni.

Vančáková (2008) se vyjadřuje k postojům náhradních rodičů k původu romského dítěte.

1. Popření – k popření dochází v situacích, kdy pěstouni o původu dítěte nemluví, tvrdí dítěti, že je například více opáleno a podobně. Vychovávají dítě podle svých měřítek, ignorují identitu a původ dítěte a snaží se ho odloučit od všeho romského. Dochází tam ke sdělení, jako jsou „ty nejsi cikánka, a kdo to říká, ten je hloupý“ a podobně. U dětí, které se nachází v této situaci, dochází ke konfliktu, jelikož rodiče jim tvrdí něco jiného než jejich okolí. K tomuto konfliktu dochází hlavně v období dospívání, kdy dítě ztratí důvěru vůči pěstounovi, hledá svou identitu na vlastní pěst, což vede například k útekům z domova.
2. Odstřižení – rodiče odrazují dítě od svého původu. Snaží se přebít genetický odkaz biologických rodičů dítěte. Mockrát si chtějí dokázat, že „i dítě z takového prostředí lze vychovat jako slušného člověka“. Dítě z toho ale může získat pocit, že Romové jsou špatní, proto se i ono samo považuje za špatné. Dochází poté k popření své jinakosti.

3. Nahrazení – náhradní rodiče se snaží vyměnit původ dítěte za jiný. Tvrdí, že dítě je například italského, maďarského, kubánského původu. Rodiče mají obavy ze špatné pověsti Romů ve společnosti, a snaží se mu dát jiný status, aby bylo pro ostatní zajímavější a lépe přijímané.
4. Zlehčení – rodiče neprojevují zájem o původ dítěte, kladou priority na současný život a jiné různé hodnoty. Zlehčování může vést k potlačení romství dítěte, což se může v pubertě projevit jako problematické.
5. Přecenění – rodiče dávají dítěti až moc najevo, že je Rom. Neustále mu předhazují jeho kořeny a snaží se budovat jeho identitu v souladu s jeho původem. Rizikovým v takové situaci může být to, že se dítě cítí až moc odlišné a touží s ostatními členy splynout, což může vést k odmítání svého původu ve snaze být stejný jako jeho nejbližší.
6. Respekt ke kořenům dítěte – romské dítě je v rodině vnímáno jako obohacující prvek, nikoli jako handicap. Rodiče si uvědomují důležitost začlenění původu a minulosti dítěte do jeho identity a mají srovnaný vztah k Romům. Dítě přijímají takové, jaké je. Tento způsob výchovy romských dětí v neromské rodině je nejméně rizikový.

„Pěstounské dítě nepřichází jako novorozenec, ale vidíme, že i např. šestileté dítě psychologicky vstupuje do rodiny jako novorozenec. Očekáváme, že se dítě přizpůsobí našim pravidlům, ale kdyby se nám narodilo novorozeně, přizpůsobíme se my dítěti.“ (Fabián, 2021, s. 137)

Je důležité, aby si pěstouni při péči o romské dítě uvědomili, že tento jedinec má také svou minulost, zážitky a různé vzpomínky ze svého biologického prostředí. Má v sobě zakódovaný nějaký typický dědičný vklad, různé povahové rysy, danou inteligenci či temperament. Tyto skutečnosti poté není možné vymazat, potlačit nebo nahradit. Důležité je s nimi pracovat a rozvíjet dítě správným směrem. (Matějček, Koluchová, 2002)

Pro neromské rodiny může být překvapením i temperament romského dítěte. Dle Bakaláře (2004) Romové například čas omezují pouze na přítomnost a neřeší nic, co by v tuto určitou chvíli neprožívali. U romských dětí tak zpravidla chybí mechanismy uvažování ve strukturách a logická posloupnost, což vede k tomu, že se hůře dokážou učit cizím řečem, a ne moc dobře se orientují v grafických i prostorových systémech. Romové zároveň velmi preferují silný prožitek, i za cenu vědomých osobních ztrát či vlastní sebezničení. Pro Romy je také důležitý svobodný život, na vrcholu jejich hodnotového žebříčku stojí rodová hierarchie a uznávání

tradic, což může být v případě dítěte v pěstounské péči, kde rodiče potlačují jeho identitu, velice riskantní.

2.5.2 Pět P v rozvoji identity dítěte jiné kultury dle Vančákové

Při výchově romského dítěte v pěstounské péči je důležité, aby se pěstouni řídili těmito pěti doporučeními, které pomáhají dítěti k rozvoji své vlastní identity.

- 1) Postupně – pokud se člověk, který vychovává dítě stará o rozvoj identity hned od počátku, může tak zmírnit bouřlivé období dospívání, kdy si dítě zcela uvědomuje to, že je jiné.
- 2) Přirozeně – je důležité do běžného života začlenit elementy, které pomohou dítěti budovat svou identitu. Pokud by dítě získalo pocit, že se od ostatních členů liší, může dojít k odmítání vlastního „já“ ve snaze splynout s ostatními.
- 3) Přijmout odlišnost – aby dítě bylo schopno přirozeně přijmout svou vlastní identitu, je nutné, aby pěstouni nejdříve vnitřně přijali fakt, že identita dítěte je odlišná od té jejich. Identita dítěte není horší a ani lepší, má stejnou hodnotu, ale je odlišná.
- 4) Pozitivně – dědictví původu dítěte by se mělo považovat za obohacující pro pěstounskou rodinu. Přijaté dítě je pak obohaceno o poznání kultury rodiny, rodina je obohacena při poznání té jeho.
- 5) Plánovitě – aby dítě jiného etnika přijalo a budovalo svou vlastní identitu, je důležité udělat něco navíc než při výchově dítěte stejného etnika, kterému stačilo jen spontánně přejímat identitu od rodičů či pedagogů. Je potřeba mít jasnou představu, kdy a jaké kroky ve výchově dítěte poskytnout. (Vančáková, 2008)

„U dětí, které vyrůstají ve vlastní fungující rodině, pozitivní identita vzniká prakticky samovolně, spontánně během běžné výchovy. Avšak u přijatých dětí – a zejména u těch, které se navíc něčím viditelně odlišují – je třeba na vybudování zdravé identity pracovat cíleně. Jejich identita musí zahrnovat i pozitivní přijetí vlastní odlišnosti. Jak výstižně uvádí Jeroným Klimeš – jde spíše o nutnost než povinnost seznámit dítě se světem jeho původní kultury. Jen tak máme šanci předejít problémům s identitou, které by se pravděpodobně vynořily nejpozději v období dospívání.“ (Vančáková, 2011, s. 17)

PRAKTICKÁ ČÁST

3 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Kapitola popisuje vybrané metody a postupy, které byly použity v metodologii této diplomové práce. Představuje cíle výzkumu, definuje průběh výzkumné části a seznamuje s výzkumným problémem. Praktická část diplomové práce se zabývá kvalitativním výzkumem, který se zaměřoval na osobní rozhovory s pěstouny. Zjištěná data byla vyhodnocena prostřednictvím otevřeného kódování.

Gavora (2008, s.11) definuje výzkum jako „*systematický způsob řešení problémů, kterým se rozšiřují hranice vědomostí lidstva. Výzkumem se potvrzují či vyvracejí dosavadní poznatky, nebo se získávají poznatky nové*“.

3.1 Metoda sběru dat

Jak je již výše uvedeno, výzkum byl uskutečněn kvalitativní metodou. Data byla získávána prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů, přičemž bylo dbáno na osobní kontakt mezi tazatelem a informantem. Zároveň docházelo k možnosti přeformulovat a dovysvětlit otázky v případě potřeby nebo také k interakci a požádání o rozšíření informantovi odpovědi. Jako doplňující bylo zvoleno pozorování, a to převážně řeči těla informantů, popis prostředí a jejich reakcí na témata, která byla v rámci setkání probírána.

Kvalitativní výzkum je volen převážně pro jeho vlastnosti, tedy zkoumání v přirozeném prostředí, menší počet respondentů a pro jeho formu dat (absence statických metod). Oproti kvantitativnímu má kvalitativní výzkum výhodu v tom, že zachází více do hloubky. (Hendl, 2012)

Škvaříček a Šed'ová (2014, s.17) definují kvalitativní výzkum jako: „*Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu*“

Naproti tomu Creswell (2013) uvádí, že kvalitativní výzkum je určitý proces hledání porozumění, který je založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník tak vytváří souhrnný, holistický obraz. Dále

analyzuje různé typy textů, zaměřuje se na názory účastníků ve výzkumu a informuje o nich a výzkumu se věnuje v přirozených podmínkách.

Polostrukturovaný rozhovor

Mezi metody kvalitativního výzkumu patří strukturovaný, polostrukturovaný a nestrukturovaný rozhovor. Pro výzkum této diplomové práce byl zvolen polostrukturovaný rozhovor, který umožnil držet se předem připravených okruhů otázek. Zároveň poskytuje informantům dostatek prostoru pro vyjádření vlastních odpovědí. Ty tak mohou přinášet více hlubinné informace, a proto se tato metoda jevila jako nejlépe aplikovatelná. Důležitý je výběr prostředí, jelikož témata, o kterých bylo s informanty mluveno, jsou často osobnějšího rázu, proto bylo důležité, aby rozhovor probíhal v prostředí, které bylo klidné a příjemné pro obě strany.

Polostrukturovaný rozhovor umožňuje výzkumníkovi držet se sady předem stanovených a promyšlených otázek, ale zároveň i reagovat na vyjádření respondenta. Znamená to tedy, že výzkumník není nucen držet se striktně daných otázek a variant odpovědí, jako je tomu u rozhovoru strukturovaného. (Skutil, 2011)

Struktura rozhovoru tak byla rozčleněna do několika okruhů:

- 1) Úvod rozhovoru
- 2) Představení rodinné situace informanta
- 3) Informace ohledně dětí v pěstounské péči
- 4) Motivace k převzetí dítěte/děti do pěstounské péče
- 5) Reakce rodiny a okolí na pěstounskou péči
- 6) Vztah pěstouna k etnicitě dítěte
- 7) Výchova dítěte
- 8) Biologická rodina dítěte
- 9) Zvyky dítěte
- 10) Závěr rozhovoru

Polostrukturované rozhovory byly doplněny o pozorování, které se zaměřovalo na řeč těla informantů.

3.2 Cíl výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření je identifikace rozdílů, které jsou mezi výchovou romského dítěte v pěstounské péči a dítěte neromského v pěstounské péči.

Zaměřit se na nejčastější odlišnosti, které se ve výchově vyskytují. Zároveň objasnit motivaci pěstounů, která je vedla k výkonu pěstounství. Na motivaci je zaměřená i podkapitola v teoretické části, jelikož se názory na ni velmi liší. Následujícím cílem práce je zjistit, jakým způsobem reaguje okolí na jejich pěstounskou péči. Posledním cílem je přiblížení se k pěstounským rodinám jako takovým, pochopení jejich fungování a zjištění různých informací o jejich výkonu, v rámci přípravy na budoucí povolání.

3.3 Výzkumný problém

Výzkumný problém vyjadřuje a vysvětluje, čemu je výzkum věnován a představuje obvykle něco, o čem potřebujeme získat více informací, jelikož tomu prozatím tak úplně nerozumíme (Švaříček, Šed'ová a kol., 2014).

HVO₁: Je rozdíl, mezi výchovou romského dítěte a neromského dítěte v pěstounské péči?

VVO_{1A}: Jakým způsobem figuruje biologická rodina v životě dítěte?

VVO_{1B}: Jak se pěstounské rodiny s romskými dětmi staví k jejich etnicitě?

VVO_{1C}: Jaká je nejčastější motivace pro převzetí dítěte do pěstounské péče?

VVO_{1D}: Jakou roli při rozhodování o převzetí dítěte do péče hraje širší rodina?

VVO_{1E}: Mají romské děti tendenci mluvit o své etnicitě?

3.4 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor tvoří pěstouni, a vždy, i když se jednalo o pěstounské páry a bylo to nabídnuto oběma, tak bylo hovořeno jen s jednou osobou. Do tohoto výzkumného šetření bylo zapojeno 7 pěstounských rodin – 2 rodiny s dětmi romskými, dvě s dětmi neromskými a 3 rodiny, které mají v péči jak děti romské, tak neromské. Věk dětí se poté pohyboval ve školním věku, tedy v rozmezí mezi šesti a patnácti lety. Dítě muselo být v rodině umístěno minimálně rok. Dva páry se rozhodli, že s tazatelkou bude mluvit muž, ve zbylých pěti případech se jednalo o ženy. Jediná informantka – Lucie, má děti ve své pěstounské péči sama. Z důvodu zachování anonymity informantů není možné uvádět jejich osobní data, proto je jméno vždy smyšlené, uvedený věk je pravdivý.

	Jméno, věk, počet dětí v pěstounské péči
Informant č. 1	Ivana, 46 let. Dvě neromské děti.
Informant č. 2	Lukáš, 39 let. Jedno neromské dítě.
Informant č. 3	Leona, 51 let. Dvě romské, jedno neromské.
Informant č. 4	Karolína, 49 let. Tři romské děti.
Informant č. 5	Martin, 42 let. Dvě romské děti.
Informant č. 6	Lucie, 38 let. Jedno romské, jedno neromské.
Informant č. 7	Nela, 45 let. Jedno romské, jedno neromské.

Tabulka 1 – seznam informantů

Zároveň je důležité uvést, že v rodinách u Ivany, Lukáše, Karolíny, Martina a Neli se vyskytují také biologické děti.

3.5 Výběr informantů a průběh výzkumného šetření

V rámci výběru informantů byly nápomocné inzeráty ve skupinách pro pěstouny na sociálních sítích, přičemž na ně reagovalo několik pěstounů. Ne se všemi bylo nakonec možné se dohodnout, jelikož u pěstounů často docházelo k různým změnám plánů či byli z delší vzdálenosti. Nakonec byly předány i kontakty na další pěstouni a proběhlo jejich doporučení, využita byla tedy i metoda sněhové koule.

Jelikož byla zvolena metoda polostrukturovaných rozhovorů, byly dopředu stanoveny pouze okruhy, na které by v průběhu rozhovorů mělo dojít.

Rozhovoru jako samotnému přecházela pečlivá příprava, kdy bylo informantům vysvětleno, že celý je na základě jejich dobrovolnosti, je absolutně anonymní a výzkum následně dostupný. Bylo jim také vysvětleno, že mají právo kdykoliv říci ne, vystoupit z rozhovoru a nepokračovat ve výzkumu. Výběr prostředí byl převážně na informantech, bylo jim ale doporučeno, aby volili místo jim příjemné, aby došlo k navázání potřebné atmosféry. Je nutné podotknout, že ze strany informantů bylo často vidět, že jsou do rozhovorů hodně zapálení, jejich účast byla opravdu dobrovolná a o svůj příběh se chtěli podělit a zapojení se do výzkumu často vnímali jako příjemné rozptýlení. Rozhovory probíhaly v únoru roku 2023. Délka rozhovorů byla odlišná, s některými informanty rozhovor probíhal 45 minut, s dalšími okolo 60 ti minut. Každý z rozhovorů byl nahráván na diktafon, přičemž následně došlo k jejich přepsání a smazání, jak bylo informantům slíbeno.

3.6 Analýza sběru dat

Data, která byla získána během rozhovorů byla doslovně přepsána a doplněna o pozorování neverbálních projevů informantů. Jednotlivá jména však v rámci zachování anonymity musela být nahrazena za jména fiktivní. Poté následovalo kódování dat. Využita byla konkrétně technika otevřeného kódování. „*Kódování obecně představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Při otevřeném kódování je text jako sekvence rozbit na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména a s takto nově pojmenovanými (označenými) fragmenty textu potom výzkumník dále pracuje*“ (Švaříček, Šedřová a kol., 2014, s. 211). Data byla nejprve rozčleněna na části, které spolu určitým způsobem významově souvisí a následně jim byl přidělen kód. Přepsaný rozhovor s kódy, které byly vytvořeny metodou „tužka, papír“ je součástí přílohy této diplomové práce.

Otevřené kódování je technikou časově náročnou, k jednotlivým kódům a kategoriím je nutné postupně se vracet a pracovat s nimi. Vytvořené kódy byly poté zpracovány a seřazeny. Seznamy kódů byly doplněny o části textu, ve které byl daný kód shledán, přičemž bylo následně jednodušší se k daným kódům vracet a dohledávat si je.

Následně bylo využito techniky, která se nazývá „vyložení karet“. Při této metodě se „*sestaví text tak, že je vlastně převyprávěním obsahu jednotlivých kategorií*“ (Škvaříček, Šedřová a kol., 2014, s. 226). Technika umožňuje podrobněji popsat získané kategorie a citovat jednotlivé informanty.

Vzniklé kategorie jsou uvedeny jako názvy jednotlivých podkapitol 3.7.

3.7 Vyhodnocení získaných dat

Vzniklé kategorie, které byly získány prostřednictvím kódování dat jsou uvedeny v následujících podkapitolách. Společně s nimi jsou uvedeny i části textu, ve kterých se daný kód vyskytuje.

3.7.1 Rozdíly ve výchově mezi romským a neromským dítětem

Informanti, kteří mohou srovnat výchovu romského a neromského dítěte, uvádějí, že se záměrně nesnaží dělat rozdíly ve výchově, ale někdy cítí, že je potřeba zvolit trochu jiný přístup při výchově romských dětí. Rozdíly vidí například v temperamentu dítěte, kdy musí být důslednější, aby je dítě poslechlo, více si stát za svým názorem a jasně nastavit hranice. Zároveň uvádí, že si všímají naučených reakcí z dětství. Projevují se například krádeže, a to buď z toho důvodu, že tomu byly tak zvyklí ve své rodině či ze strachu z nedostatku jídla.

Dále uvádí, že u romských dětí pozorují větší citlivost a potřebu blízkosti jiných lidí, nechtějí být sami. Pouze v jednom případě byla informantka nucena řešit výchovu dítěte s psychologem.

Informant 3: *„Já se ke všem dětem snažím přistupovat stejně. Myslím, že na mých romských klucích se spíš projevila minulost a to, kolik let strávili ve své rodině. Lucinku (neromské dítě) jsem si vzala už jako miminko, kluky, když jim bylo 4 a 6, takže už byli na něco navyklí a museli jsme s nimi pracovat o to více, dbát na nastavení hranic a hodně se jim věnovat, ani jeden není rád sám. Jestli na to má ale vliv to, že jsou Romové, to nedokážu určit.“*

V tomto případě docházelo k tomu, že chlapci, kteří byli přijati do pěstounské péče často vykazovali chování, které měli pravděpodobně zakotvené z minulosti. Rodina je často nechávala samotné v bytě, kde neměly co jíst, a proto musely žít jediné tak, jak jim bylo umožněno. Často si musely jídlo krást, nebo jim ho sousedi na ubytovně dávali přes dveře. Proto později, když se dostaly do pěstounské rodiny, vykazovaly takové chování. V tomto případě byly vzpomínky na minulost to, co nutí pěstouny chovat se k nim trošku jinak než k dalšímu dítěti v pěstounské péči, které romské není.

Informant 4: *„Já určitě vidím rozdíl mezi romskými dětmi a neromskými, ale zase jsou to moje biologické děti no. S těmi pěstounskými musím určitě víc pracovat, věnovat se jim, a hodně se projevuje jejich temperament. Často jim musím věci několikrát opakovat, a být více důsledná. V některých věcech jsou ale naopak hrozně citliví a jakmile jde o nějaký konflikt, který se týká jich, hrozně moc se semknou a pozabíjeli by pro sebe. Rodina je u nich opravdu na prvním místě.“*

Informant 5: *„Ve výchově u romských dětí musím být trošku důslednější. Bohužel jsme se v rodině setkali s krádežemi a zjistili jsme, že to má na svědomí Františka, která v minulosti ve své rodině dost trpěla hladem a potřebuje mít neustále nějaké jídlo u sebe, pro pocit bezpečí, aby měla nějakou jistotu. Takže jsme se tomu přizpůsobili a naučili se s tím pracovat.“*

V tomto případě se zase ukazuje vzpomínka z minulosti jako výchozí, jelikož dítě často nemělo co jíst, a proto následně vyazuje chování, při kterém docházelo ke krádežím. To byl důvod, proč pěstouni museli přizpůsobit výchovu a začali s dívkou na tomto problému pracovat.

Informant 6: „Snažím se děti nedělit, ale někdy je náročné vyjít s Liliany povahou. Je pravda, že značné rozdíly tam vidím... Na Lili musím být občas přísnější, jelikož je opravdu hodně živá a věci se jí musí neustále opakovat. Je ale zase hodně srdečná, a proto musí být člověk při komunikaci s ní hodně opatrný. Všimli jsme si, že vyhledává neustále společnost, neumí být sama.“

Informant 7: „I když doma vůbec neupozorňujeme na to, že je Romka, tak ve výchově se snažím občas být trochu tvrdší, protože občas vidím, že musím více dupnout, aby mě poslechla. Kolem pátého roku často kradla, tak vím, že jsem tenkrát musela dělat nějaká opatření a řešit to s psychologem. Často taky potřebuje lidi kolem sebe, neumí si sama hrát, nechce být sama v pokoji, bojí se samoty. U druhého dítěte (neromské) tomu tak není, ale to mělo určitě lepší zázemí.“

V tomto případě se opět projevují vzpomínky z minulosti, které dítě značně ovlivňují, a tudíž i přístup pěstounů k němu ve výchově. Značným výchozím bodem pro člověka a jeho výchovu dítěte jsou tak první roky života, což nám potvrzuje i psychologie osobnosti (např. Vágnerová, 2010).

3.7.2 Postoj k etnicitě dítěte v rodinách

Žádná rodina záměrně etnicitu dítěte nezamlčuje. V některých rodinách je přístup spíše neutrální, pokud má dítě potřebu mluvit o tom, že je Rom, jsou tomu otevřeni. Sami ale to, že je dítě původem romské neupřednostňují ani tomu nevěnují velkou váhu. Dítě prostě berou takové, jaké je. V dalších rodinách naopak to, že je dítě romské berou jako jeho přednost, setkávají se i s jinými romskými lidmi, sledují romskou kulturu, hudbu a někdy třeba i slaví Mezinárodní den Romů, který připadá na 8. dubna. Sami děti žijí spíše přirozeně, věnují se tomu, co jim je v životě nabídnuto, neutíkají z reality, prostě Romy jsou a nesnaží se to nijak zamlčovat.

Informant 3: „...To, že nakonec máme dvě romské děti nijak neovlivňuje náš postoj k nim. O tom, že jsou Romové vědí, ale moc o tom nemluví. Kdyby ale chtěli, není problém s nimi na tohle téma mluvit.“

Informant 7: „...Doma to ale nějak neřešíme, když přišla s tím, že se jí děti smějí, že je cikánka, tak jsme se o tom hodně bavili a snažila jsem se ji vysvětlit, že vůbec nezáleží na naší barvě pleti a setkali jsme se pak i s jinými romskými dětmi v pěstounce, to myslím, že jí pomohlo. Od té doby to nějak neřešíme, není to na pořadu dne, ale kdyby zamnou přišla a

nějak to řešila, tak si s ní o tom ráda popovídám. Nijak na to prostě neupozorňujeme, ale ani to nezamlčujeme.“

Informant 4: *„No, jelikož máme doma tři romské děti, tak je jejich etnicita součástí našich životů. My k tomu doma přistupujeme velmi otevřeně. Mluvíme o tom, často si pouštíme romskou muziku a 8. dubna slavíme Mezinárodní den Romů. Já myslím, že nemá úplně smysl potlačovat to, co děti jsou.“*

Informant 5: *„Moje manželka je napůl Romka, takže u nás v rodině je postoj k tomu, že jsou děti Romové úplně normální. Setkáváme se i s jinými romskými lidmi, ale dětem je to podle mě jedno. Prostě jsou, a jestli jsou bílí nebo Romové nijak neřeší. Asi je to tím, že je to pro nás v rodině prostě úplně přirozený, a nesnažíme se nějak odlišovat to, jaký má kdo původ.“*

Informant 6: *„...Temperament dítěte je značný, často s Lilianou zažívám velmi zábavné chvíle a není důvod, proč bych měla to, že je Romka potlačovat. Sama to o sobě tvrdí, nevdá jí to a z jejích úst jsem v životě neslyšela, že by se za to styděla. Miluje romskou hudbu.“*

3.7.3 Motivace k pěstounské péči

Motivace k pěstounství byla i je u informantů různá. Ve třech případech se rozhodli pro pěstounskou péči z toho důvodu, že jim nebylo fyzicky dopřáno mít své biologické vlastní děti, i když v jednom z těchto případů se to posléze podařilo. V následujících případech byla motivací touha po pomoci dětem, které potřebují domov, finanční nezávislost či touha po velké rodině a naplnění některých chtíčů. Po diskusi s pěstouny nebyl ani v jednom z případů nějaký velký problém v partnerství, vždy se dokázali domluvit a k pěstounské péči nakonec přistoupili. Pro muže bylo nejtěžší projít celým procesem, který musí budoucí pěstouni absolvovat. Ani jeden z pěstounů nelituje toho, že se pro pěstounství rozhodli. Cítí, že je to něco, co je v životě opravdu naplňuje.

Informant 1: *„Naší motivací bylo určitě to, že jsme cítili, že ještě nejsme kompletní, ale já jsem nechtěla další biologické děti. S našimi pěstounskými dětmi už si kompletní připadáme.“*

Informant 2: *„Dlouho to vypadalo, že s manželkou nebudeme moc mít biologické děti, tak jsme se rozhodli, že se staneme pěstouny. Když jsme čekali na Samantu, manželka otěhotněla.“*

Informant 3: *„S manželem se nám bohužel nepodařilo mít vlastní děti, proto jsme se pak rozhodli do pěstounky jít. Ted' už ale vím, že jsou věci tak, jak mají být a jsem šťastná za to, že tyhle prcky máme.“*

Informant 4: „Vždycky jsem chtěla velkou rodinu a můj manžel s tím tak nějak souhlasil. Dali jsme domov dalším třem dětem, to je pro mě smysl života. Do budoucna bychom určitě byli otevření dalším.“

Informant 5: „Upřímně, věděli jsme, že s manželkou si můžeme finančně dovolit zaopatřit další děti, a poskytnout domov dětem, které to potřebují nám dávalo největší smysl.“

Informant 6: „V životě jsem nepotkala nikoho, s kým bych chtěla mít svoje děti, proto jsem se rozhodla, že si děti vezmu do pěstounky. Strašně se mi totiž líbilo, jakým způsobem můžu pomoci dětem, jelikož moje kamarádka byla v dost podobné situaci jako já, a v péči už měla dvě děti.“

Informant 7: „Vždycky jsem věděla, že bych chtěla pěstounskou péči dělat. U nás v rodině je to normální, a manžel s tím po několika rozhovorech souhlasil. Myslím, že to je něco, co je opravdu užitečné.“

3.7.4 Širší rodina a její vliv při rozhodování se

Pouze v jednom případě došlo k tomu, že se vztahy přetrhaly, a to konkrétně u respondenta č.3, kdy došlo k narušení vztahu mezi manželem a jeho sestrou. V jiných případech ale buď nebyl problém vůbec žádný, rodina k tomu přistoupila s otevřenou náručí či po několika hovorech na toto téma pochopili, že jsou rodiny stejně rozhodnuté pro to, pěstounství se věnovat. Pěstouni hodně uváděli, že prarodiče v těchto vztazích hodně figurují, dětem se věnují a neřeší, zdali to jsou děti pěstounské či biologické.

Informant 1: „My jsme to moc neřešili. Rozhodovali jsme se hlavně spolu, a ostatním jsme to spíše oznámili.“

Informant 2: „Naše rodina nás v tom podpořila, protože věděli to, že se snažíme o dítě. Teď Samantu milují stejně tak jako naši biologickou Amálii.“

Informant 3: „Moje rodina to vzala dobře, manželova strana ale bohužel trochu hůře. Babičky a dědečkové s tím problém nemají, ale jeho sestra s tím bojovala od začátku a bohužel se jejich vztahy kvůli tomu přetrhaly.“

Informant 4: „My jsme jim to oznámili jako hotovou věc, nic s tím dělat nemohli. Rodina s tím ale byla úplně v pohodě, ztratili jsme spíše přátelé.“

Informant 5: „Moje rodiče tomu nejdřív moc nerozuměli, pak jsme jim to ale dost vysvětlili, ze začátku byli trochu skeptičtí, ale zvykli si dost rychle a děti milují.“

Informant 6: „Mám jen maminku a ta mě velmi podpořila a je mou velkou oporou do teď.“

Informant 7: „Tak to si upřímně ani nepamatuju. Ale asi úplně přirozeně, jak jsem říkala, u nás to není nic divného.“

3.7.5 Romské děti a vztah ke své etnicitě

Všechny romské děti určitým způsobem registrují to, že Romové jsou, ale ve většině případů to spíše neřeší. Pravděpodobně je to vlivem pěstounské rodiny, kdy nerozlišují to, zdali jsou či nejsou Romové. V některých případech se může objevovat určitá nejistota, kdo jsem, což je ale v dětském věku, a ještě v těchto případech velmi přirozené. Ve dvou případech to děti velmi hrdě prezentují a jsou pyšní na to, kým jsou.

Informant 3: „O tom, že jsou Romové vědí, ale moc o tom nemluví. Jednou mi Karel řekl, že ví, že je cikán, ale že se cítí spíš jako bílej, takže neví, jak se má chovat.“

Informant 4: „Nejmladší Lota o tom nemluví vůbec, asi je na to ještě malá. Ale Marian s Gabrielem to hrdě prezentují, berou to jako svou přednost, ve škole se kvůli tomu párkrát poprali.“

Informant 5: „dětem je to podle mě jedno. Prostě jsou, a jestli jsou bílí nebo Romové nijak neřeší.“

Informant 6: „Sama to o sobě tvrdí, nevdá jí to a z jejich úst jsem v životě neslyšela, že by se za to styděla.“

Informant 7: „...když přišla s tím, že se jí děti smějí, že je cikánka, tak jsme se o tom hodně bavili a snažila jsem se jí vysvětlit, že vůbec nezáleží na naší barvě pleti a setkali jsme se pak i s jinými romskými dětmi v pěstounce, to myslím, že ji pomohlo. Od té doby to nějak neřešíme, není to na pořadu dne, ale kdyby zamnou přišla a nějak to řešila, tak si s ní o tom ráda popovídám.“

3.7.6 Figurace biologické rodiny v životě dítěte

Ve většině případů biologická rodina v životech dětí spíše nefiguruje. U romských dětí většinou ta odezva spíše není, jelikož jsou v rodinách i další děti a rodiče zájem neprojevují. Otec je ve většině případů ve výkonu trestu odnětí svobody. Děti o svých biologických rodičích spíše nemluví, pokud ano, tak vzpomínají, někdy ale ve strachu. V žádném případě nikdo z informantů nevedl, že by děti sami vyhledávali přítomnost jejich biologických rodičů. Ve dvou případech se o kontakt snaží spíše prarodiče. Kontakt mají všichni biologičtí

rodiče, ale ani v jednom případě není kontakt nějak stálý, významný a pro dítě dostatečný. V jednom případě se dítě setkává s otcem společně s jeho biologickou sestrou, kdy kontakty probíhají ze strany otce velmi chladně, z pocitů informanta spíše z povinnosti. Snaha pěstounské péče o dodržení kontaktu s biologickou rodinou tak v tomto případě spíše selhává.

Informant 1: „*Otec našich dvou dětí je zavřený, ten v jejich životě vůbec nefiguruje. Matka se občas ozve, ale je závislá na drogách. Několikrát slíbila, že přijede, stalo se tomu jednou a nebylo to moc příjemné setkání. Občas se prostě ozve, ale nijak extra se v jejich životě neprolíná. Dveře má otevřené, ale nechce.*“

Informant 2: „*Samanta o své mamince občas mluví, o tátovi vůbec. Občas začne rozlišovat její pěstounskou matku a její biologickou. Dělí je jako mamka Lenka a mamka Káťa, kdy třeba vzpomíná, co u ní jedla. Od té doby, co je u nás, tak se neviděli a myslíme si, že tomu tak ani nebude. Matka neprojevuje zájem, táta by měl být ve vězení.*“

Informant 3: „*U našich dvou sourozenců rodiče zájem vůbec neprojevují. Občas zavolala babička, tím to skončilo. Ale číslo mají a ozvat se mohou. Nejmladší se setkává s tátou jednou za měsíc, společně s jeho sestrou, která je u jiných pěstounů. Matka zemřela, táta ale pije, probíhá to vždycky tak hodinu někde venku a je to jak kdyby z povinnosti.*“

Informant 4: „*Táta sedí, máma se neozve. Všichni tři jsou u nás a nemluví o nich.*“

Informant 5: „*O kontakt jsme se snažili, došlo k němu jednou. Matka má dalších 5 dětí, nemá zájem se s dětmi vidat. Poslední info o tátovi je, že je stále na ulici a fetuje. Děti o nich vůbec nemluví.*“

Informant 6: „*To je odlišné. U Lili se rodiče neozývají, ona o nich občas mluví, ale přijde mi, že se spíše bojí, aby se neobjevili a nemusela k nim jít. Jakub se s mamkou vidá tak jednou za půl roku, ona je psychiatrická a vždy, když je zaléčená, tak projeví zájem. Otec vůbec.*“

Informant 7: „*Holčičky rodiče se neozývají, mají prý další děti, táta by měl být zavřený. U Honzika se ozývá babička, matka se občas zeptá do telefonu, ale nijak extra zájem nemá. Táta mu zemřel. Ani jeden o nich ale moc nemluví.*“

3.7.7 Postoj biologických dětí k pěstounství

Při rozhovorech ve většině případů došlo i na biologické děti a jejich postoj k tomu, že se jejich rodiče rozhodli vzít si další dítě do rodiny. Ve všech případech informanti uvedli, že nevnímali nějaký velký problém ze strany biologických dětí. Dochází k přirozenému žárlení,

se kterým se můžeme setkat i v prostředí dětských skupin. Děti si přirozeně snaží vybojovat své vlastní místo. Pěstouni se svými biologickými dětmi o tématu přijetí nových dětí do rodiny hodně mluvili, což je důležité, dítě by nemělo být odsunuto, jakmile se rodina rozhoduje pro nějaký zásadní a velký krok. Z dětí se staly „partáči“, navzájem si pomáhají a učí se od sebe nové věci. Vztahy tak narušeny nebyly, naopak lze říci, že došlo k jejich posílení.

Informant 1: „Když jsme se rozhodovali, jestli si vzít dítě do pěstounské péče, tak Martin i Karolína (biologické děti, dvojčata) byli osmnáctiletí, bydleli doma, a museli jsme to s nimi probrat. Martin se nejdříve divil, Kája souhlasila. Postupem času jsme si o tom povídali více a více, a myslím si, že si k pěstounským dětem našli moc hezký vztah, mají je rádi, často nám s nimi pomáhají, berou je jako mladší sourozence.“

Informant 2: „My, když čekali na Samantu, tak manželka otěhotněla. Tudiž Samanta už u nás byla, malá se narodila. Je ještě malinká, vztah mají moc hezký, hrají si spolu a jsou to partačky. Nikdy jsem si nevšiml nějakého přehnaného žárlení, spíše takový přirozený dětský přístup k sourozencovi.“

Informant 4: „S dětmi jsme o pěstounství hodně mluvili, byly celou dobu součástí procesu. Když jsme si pak vzali kluky, stali se z nich partáči. Samozřejmě docházelo k hádkám a žárlení, boji o maminku, ale vždycky jsme si sedli a hodně si povídali. Když pak přišla Lota, bylo to hodně přirozené, a proběhlo to bez větších problémů. Myslím, že děti to vzali moc dobře, věkový rozdíl je nyní samozřejmě znát, ale myslím si, že se mají velmi rádi.“

Informant 5: „S Miou (biologické dítě) jsme o tom hodně mluvili, volili jsme rozhovory, které v jejím věku mohla chápat. Jelikož jí bylo 7, když jsme si brali další dítě, tak to pro ni nebyl takový šok. Měla prostě nového kamaráda, teď už dva sourozence. Jejich vztah je naprosto přirozený, a moc hezký.“

Informant 7: „Nechci působit, jak nějaká snová pěstounka, ale u nás bylo přijetí obou dětí úplně bez problému. Někdy samozřejmě docházelo, a i dochází k situacím, kdy jeden na druhého žárlí, snaží se mít čas pro sebe s rodiči a být ten hlavní. Ale to už je pak na nás, abychom těmi dobrými rodiči byli a dokázali ten čas mezi ty děti rozdělit. Mají se moc rádi, kryjí se, a jsou jedna parta.“

3.8 Zodpovězení výzkumných otázek

Po zaměření se na výzkumné otázky jde zjistit, že byly zodpovězeny již v minulých kapitolách. Pro větší přehlednost praktické části diplomové práce budou znovu uvedeny v této kapitole společně se stručnými odpověďmi, které vychází z interpretací dat.

HVO₁: Je rozdíl, mezi výchovou romského dítěte a neromského dítěte v pěstounské péči?

Na hlavní výzkumnou otázku bylo z odpovědí informantů zjištěno, že rozdíl mezi výchovou romského a neromského dítěte se snaží nedělat, někdy je ale potřeba některé věci přizpůsobit. Jako nejčastější rozdíl bylo uvedeno, že musí být na romské děti více přísnější, a jasněji jim nastavit hranice. Ve výchově hraje velkou roli jejich temperament, pociťují, že jsou zaměřeni více na hudbu a na tanec a nebojí se zkoušet nové věci, do kterých jdou děti často po hlavě. Vnímají, že jsou citlivější a vyhledávají hodně blízkost jakýchkoliv osob. Často to může pramenit z minulosti, jelikož v romských rodinách není prostor na samotu, děti vyrůstají ve velkém množství sourozenců a pohybují se ve větších skupinách lidí. Zároveň toto chování dětí může vycházet i z toho, že je rodiče nechávali v minulosti často samotné doma a odcházeli pryč. Děti se tak později neustále ujišťují, zdali mají někoho v blízkosti. Z výpovědí také vychází, že v některých rodinách docházelo ze strany romských dětí ke krádežím, čemuž zase museli pěstouni věnovat značnou pozornost. Pramenit to může opět z minulosti, kdy děti nemusely mít co jíst, a proto cítí potřebu, neustále mít něco u sebe, což v jednom případě potvrdil i psycholog pěstounské rodiny.

Výchova Romského dítěte je tak značně ovlivněna tím, co si dítě přinese z minulosti sebou. Samozřejmě záleží i na věku dítěte, ve kterém pěstoun dítě dostane do své péče, stejně tak tomu ale je i v případech dětí neromských. Romské děti jsou obecně temperamentnější, je důležité nastavit jim jasné hranice a mít velkou trpělivost. Stále jsou to ale děti, které rádi zkouší a poznávají nové věci, je tak na nastavení pěstounů, jakým způsobem k jejich výchově budou přistupovat.

VVO_{1A}: Jakým způsobem figuruje biologická rodina v životě dítěte?

K této výzkumné otázce byla získána data od všech informantů, kteří se do výzkumu zapojili. V žádném případě ale bohužel nedochází k nějaké snaze kontakt významně udržovat, či dokonce získat dítě zpět do své výlučné péče. Ve třech případech je otec ve vězení, v dalším by měl být osobou bez přístřeší a narkomanem, v jednom případě zemřel a jeden otec vůbec neprojevuje zájem. Pouze v jednom případě dochází k snaze kontakt udržovat alespoň

minimálně, informant uvedl, že probíhají kontakty jednou za měsíc, kdy je ale cítit z otce, že je na místě spíše z povinnosti, dítěti se nějak extra nevěnuje, nezajímá se, nikdy mu nic nepřinese. Matky v některých případech zájem vůbec neprojevují, ve dvou případech se s dětmi viděly, jinak vůbec. Kontakt všichni pěstouni podporují, jakmile se stane nějaká důležitá událost, informují o tom rodiče, ti ale většinou neprojevují zájem. Ve dvou případech dochází k zájmu ze strany babičky. Tyto ženy ale nejsou schopny se vzhledem ke své finanční i zdravotní stránce o dítě starat. Dále bylo zjištěno, že některé děti o svých biologických matkách občas mluví, vzpomínají. Ve všech případech ale říkají i své pěstounské matce „mami“, a tu berou spíše jako svou matku. Na svou biologickou rodinu se ale spíše nesoustředí, nezajímají se.

Jednou z povinností pěstounů je umožnit dítěti kontakt se svou biologickou rodinou, podporovat jejich setkávání a navazování vztahů, pokud tomu soud nestanoví jinak. V některých případech je poté přijatelnější varianta, pokud je styk zakázaný, jelikož by dítě mohlo být zmateno a mohl by být narušený jeho přirozený vývoj. V lepších případech, potkávat se s biologickou rodinou může pomoci k lepšímu porozumění pro dítě, kým je a odkud pochází. K těmto kontaktům, jak je zřejmé, ale dochází jen zřídka. Často je to proto, jelikož rodiče neprojevují zájem, někdy třeba i nechtějí zasahovat do života dítěte, jindy zase z jakýchkoliv důvodů nemohou. Důležité ale je, aby dítě vědělo, že existuje i jeho biologická rodina, a aby v průběhu života dostal šanci zjistit, kdo tito lidé jsou, pokud o to zájem projeví.

VVO1B: Jak se pěstounské rodiny s romskými dětmi staví k jejich etnicitě?

Dle výpovědí informantů nedochází v žádné z rodin k zamlčování etnicity dítěte, což je z psychologického hlediska určitě lepší varianta, jelikož autoři často zmiňují situace, kdy v pubertě následně dítě cítí potřebu svou identitu poznat a získat. V některých rodinách nepřiklání romské stránce dítěte žádnou roli, pokud by byla potřeba o Romech mluvit, nemají s tím problém, záměrně to ale nevyhledávají. V jiných rodinách zase dochází k tomu, že přistupují k romské etnicitě stejně, jako k jiné. Oslavují jejich svátky, poslouchají jejich muziku, zajímají se o jejich zvyky nebo se setkávají s dalšími romskými lidmi. Pokouší se je motivovat a proměnit to, co by někteří mohli brát jako jejich handicap, v jejich přednost. Za důležitý považují 8. duben, na který připadá Mezinárodní den Romů, kdy se setkávají s jinými romskými lidmi a účastní se různých akcí. Etnicitu dítěte nezamlčují, naopak ji podporují, což je důležité. Pokud by dítě totiž získalo pocit méněcennosti jen kvůli svému vlastnímu „já“,

může docházet k odmítnutí a snaze stát se někým jiným, což v budoucnosti jedince může způsobovat problémy.

VVO_{1C}: Jaká je nejčastější motivace pro převzetí dítěte do pěstounské péče?

Motivace informantů pro výkon pěstounské péče byla různá. Ve třech případech se pro pěstounskou péči rozhodli z důvodu, že nebylo možné mít své vlastní biologické děti, přičemž v jednom z těchto případů se v průběhu procesu čekání na dítě podařilo ženě otěhotnět, ale z pěstounské péče neslevili. Dále u informantů docházelo k touze někomu pomoci, poskytnout domov, náruč a lásku. V jedné rodině hrála velkou roli i velká finanční nezávislost, díky které si rodina uvědomila, že by chtěla poskytnout domov dalším dětem. Jedna z informantek uvedla, že jsou otevřeni i dalším dětem, jiní se k tomuto tématu nevyjádřili. Všichni se shodli, že pěstounská péče je činnost, která je v životě naplňuje, a věří, že dělají správnou věc. Děti milují, a nikdy svého rozhodnutí nelitovali. Zároveň uvedli, že nejtěžší byl proces, kdy se stávali pěstouny. Tento dlouhý proces byl náročný hlavně pro muže.

Motivace pro pěstounskou péči je tak často různá, nejčastěji jde ale o naplnění potřeb jedinců, kteří cítí, že je v jejich životě prostor pro další dítě, kterému mohou nahradit domov. Pro výkon náhradní rodinné péče se také rozhodují jedinci či páry, kteří z jakéhokoliv důvodu nemohou mít děti vlastní, biologické. V tomto případě je to tak výhodné řešení pro obě strany, kdy si dospělý jedinec nahradí prázdné místo ve svém životě a získá naplnění, a dítě může vyrůstat v přirozeném prostředí, mimo prostředí ústavní. Finanční motivace je spíše vidina společnosti, pěstounství není něco, na čem by se dalo razantně zbohatnout. Samozřejmě může a pravděpodobně i dochází k případům, kdy se jedinci rozhodnout pro výkon pěstounské péče čistě z finančních důvodů, to ale nebyl případ ani jednoho z informantů v této práci.

VVO_{1D}: Jakou roli při rozhodování o převzetí dítěte do péče hraje širší rodina?

V jednom ze všech případů došlo k přetrhání vztahů, a to v jedné rodině, kdy se manželova sestra rozhodla přerušit komunikaci, protože nesouhlasí s rozhodnutím manželů. Ovlivnit se ale nenechali, a stáli si pevně za svým, přičemž tohoto rozhodnutí nelitují. V dalších případech někdy došlo k tomu, že se širší rodina nejdříve trošku zalekla, po rozhovorech ale pochopili a nyní nevidí žádný problém v tom, že děti v pěstounské péči mají. Naopak je dle informantů velmi často rozmazlují, věnují se jim a oni sami nepozorují žádné rozdíly v tom, jak se chovají k biologickým dětem a k pěstounským dětem. Širší rodina hraje významnou

roli v jejich životech, z výpovědí ale bylo cítit, že pro pěstounskou péči byli opravdu rozhodnutí a reakce okolí nebrali ani neberou nijak moc v potaz.

Širší rodina tak hraje významnou roli v životech pěstounských rodin, zároveň ale, pokud se někdo rozhodne do pěstounství jít, musí si stát za svým a neohlížet se na názory ostatních lidí, jelikož musí opravdu cítit, že je to činnost, kterou vykonávat chce, stejně tak, jako tomu je v případě těchto informantů.

VVO_{1E}: Mají romské děti tendenci mluvit o své etnicitě?

Informanti, kteří mají ve své péči romské děti uvedli to, že všichni vědí o tom, že Romové jsou, a nikdy jim to nebylo zamlčeno. Ve dvou případech o tom děti mluví, upozorňují na to a hrdě se jako Romové prezentují. V ostatních případech si děti uvědomují to, že třeba fyziologicky mohou vypadat jinak než ostatní členové domácnosti, ale sami to neřeší. Nevnímají, zdali mají jiný původ než ostatní děti, jinou barvu pleti a podobně. V jednom případě se informant setkal s tím, že si dítě není jisté svou identitou, jelikož ví, že je Rom, ale jako Rom si nepřijde, což přirozeně vychází z prostředí, v jakém vyrůstá. Na budování identity je důležité pracovat cíleně, aby dítě dokázalo přijmout vlastní odlišnost. Tím pak rodina získává šanci předejít problémům, které by se následně mohly vytvořit v období dospívání.

3.9 Interpretace výsledků pozorování

Pozorování bylo zvoleno jako doplňková metoda, která se zaměřuje na opis prostředí a nastavení informantů.

Informant č. 1

Informantka se rozhodla absolvovat rozhovor v kavárně v jejím městě, které nelze v rámci dohody o anonymitě uvádět. Byla zvolena velmi klidná kavárna, bez dětského koutku. Setkání probíhalo dopoledne, takže místo bylo velmi klidné, a na rozhovor bylo spoustu prostoru. Informantka byla velmi přátelská a otevřená celému rozhovoru. Za celé setkání nedošlo k otázce, na kterou by neodpověděla.

Informant č. 2

Setkání s druhým informantem se zprostředkovalo ve městě, ve kterém rodina bydlí. Po vzájemné dohodě v rodině bylo rozhodnuto, že na setkání dorazí muž, který do kavárny přinesl i fotografie rodiny a rozhovoru byl velmi otevřený. Informant byl ale trochu méně

výřečný člověk, proto byla ze začátku potřeba více se doptávat, následně ale rozmluvil a bylo vidět, že je velmi hrdým pěstounem. Řeč jeho těla napovídala mírné nervozitě.

Informant č. 3

Rozhovor s informantkou proběhl v její vlastní domácnosti. Rodina bydlí v rodinném domě na vesnici, v domácnosti mají plno domácích zvířat a je tam velmi příjemná atmosféra. Přijetí autorky práce doma bylo velmi vstřícné, proběhlo, když tam byly všechny děti, jelikož informantka chtěla, aby byl rozhovor upřímný a realistický, aby autorka práce mohla vidět, jak to v jejich rodině funguje a chodí. Otec rodiny v tu dobu přítomný nebyl, jelikož má časově náročnou práci. Vztah mezi pěstounkou a všemi dětmi je očividně velmi silný, často za ní v průběhu rozhovoru chodily a chtěli se objímat a být v její přítomnosti. Děti byly hodné, přirozeně se ale snažily předvést před návštěvou, pokud ale byly napomenuty, po chvíli vždy přestaly a dále se věnovaly svým aktivitám. V domácnosti bylo vidět, že je rodina zaměřena spíše alternativním stylem. Všude bylo plno obrázků a výrobků, které vyrobily děti a ty se jimi před autorkou práce rády prezentovaly. Atmosféra doma byla velmi příjemná, zároveň mírně chaotická, to ale k velkým rodinám patří.

Informant č.4

Rozhovor s další informantkou proběhl také v domácnosti rodiny, ale bez přítomnosti jiných osob. Rodina bydlí ve dvoupatrovém řadovém domě, který je po rekonstrukci. Děti mají sdílené pokoje po dvou. Informantka byla velmi milá, otevřená veškerým otázkám a nebylo nic, na co by neodpověděla. Po celé domácnosti byly vystaveny fotografie rodiny, byly vylepeny i na skříňkách v kuchyni. Všechny fotografie fotilo jedno z dětí, rodiče se tak snaží podpořit jeho talent. Celý rozhovor proběhl moc příjemně.

Informant č. 5

Následující informant byl opět muž. Původně měl rozhovor proběhnout s manželkou, ta nakonec onemocněla, a proto se informant rozhodl, že bude absolvovat rozhovor on. Setkání proběhlo v restauraci ve městě, kde rodina bydlí. Rozhovor proběhl velmi příjemně, atmosféra restaurace byla velmi klidná. Informant k rozhovoru přistoupil velmi zodpovědně, přinesl i veškeré spisy týkající se dětí, které autorce práce poskytl, aby si je mohla pročíst a prolistovat. Na veškeré otázky odpověděl, byl opravdu velmi výřečný a milý.

Informant č. 6

Rozhovor s informantkou proběhl v její vlastní domácnosti. Bydlí i s dětmi v bytě, přičemž bylo přítomno pouze jedno dítě, jelikož druhé, romské dítě, bylo na kroužku v základní umělecké škole. Vztah pěstounky a dětí očividně velmi silný. Dítě bylo celou dobu ve stejné místnosti, kde rozhovor probíhal, ale vůbec nezasahovalo do průběhu rozhovoru. V domácnosti mají děti dohromady pokoj. Zajímavé bylo, že nikde v domácnosti nebyla žádná elektronika, jako telefony, televize a počítače. Rozhovor proběhl ve velmi příjemné atmosféře, informantka uvítala autorku práce velmi mile a byla velmi vstřícná a dokázala odpovědět na veškeré otázky. Při rozhovoru se i rozplakala, což vysvětlovala tím, že je opravdu moc vděčná a šťastná za své rozhodnutí.

Informant č. 7

Poslední rozhovor se také konal v kavárně, kterou vybrala sama informantka. Atmosféra byla příjemná. Problémem ale bylo, že se ten den necítila zdravotně dobře, což mohlo ovlivnit její náladu. Vůči autorce práce se chovala velmi mile a na veškeré otázky dokázala odpovědět. Po skončení rozhovoru ale poprosila, jestli může odejít, protože ji nebylo dobře a chtěla odejít k lékaři, což autorka práce samozřejmě akceptovala.

4 ZÁVĚR

Diplomová práce s názvem „*Romské dítě v dlouhodobé pěstounské péči*“ se zaměřuje na identitu a výchovu romského dítěte v pěstounské péči. Hlavním cílem diplomové práce byla identifikace rozdílů, které jsou mezi výchovou romského dítěte v pěstounské péči a dítěte neromského v pěstounské péči.

Teoretická část práce je členěna do kapitol, které se tématu věnují. Nejprve je zaměřena na Romy, tradiční romskou rodinu, styl výchovy dítěte a na odlišnosti, které se ve výchově mohou vyskytovat, jelikož styl výchovy v čistě romských rodinách se určitými znaky od té tradiční české liší. Dále shrnuje pěstounskou péči a popisuje její historii. Následně rozebírá formy pěstounské péče, které v České republice fungují a zaměřuje se na její legislativu. Jako další zobrazuje motivaci, která jedince vedla k výkonu pěstounské péče. Téma motivace je velmi důležité, proto bylo následně rozebíráno i v praktické části s informanty. Následně se zaměřuje na romské dítě v pěstounské péči. Významnou část práce věnuje i identitě romského dítěte v těchto rodinách.

Praktická část práce obsahuje metodologický výzkum, který byl proveden kvalitativní metodou, konkrétně formou polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovory probíhaly s informanty, kteří mají v pěstounské péči dítě školního věku, přičemž někteří z těchto pěstounů mají v péči dítě romské, jiní zase neromské. S těmito jedinci byly rozhovory provedeny osobně, jelikož součástí výzkumu bylo i pozorování prostředí a reakcí informantů. Praktická část se tedy zaměřovala na identifikaci rozdílů, které se mohou vyskytovat mezi výchovou romského dítěte v pěstounské péči a dítěte neromského. Následnou analýzou dat tak bylo zjištěno, že se pěstouni ve výchově romských dětí nesnaží dělat rozdíly, ale přirozeně vidí, že styl jejich výchovy občas musí nastavit minimálně trošku odlišně. Romské děti vnímají jako více temperamentní, a zároveň cítí, že vyžadují neustálou přítomnost někoho jiného, což lze přisuzovat romské zvyklosti žít ve velkých skupinách. Uvádí také, že romské děti jsou citlivější, pokud se jedná o rodinu, je potřeba s nimi hodně mluvit a věci jim vysvětlovat. Zároveň se někteří informanti setkali s krádežemi, což ale automaticky samozřejmě neznamená, že tento jev pramení z etnického původu dítěte. Při výchově dítěte v pěstounské péči je důležité uvědomit si, že dítě má za sebou nějakou minulost, často i ve své biologické rodině a nemusí mít naučené návyky jako ostatní lidé ve společnosti. Výzkum se zaměřoval také na motivaci pěstounů, přičemž hlavní motivace se trošku lišila, vždy to ale směřovalo k naplnění prázdného místa či touze pomoci dítěti, které nemá svou vlastní rodinu.

V každém rozhovoru také zaznělo, že pěstounská péče dává rodinám smysl a naplňuje je. Pěstounskou péčí je potřeba vykonávat s láskou, která z informantů rozhodně cítit byla.

Následně se výzkum zabýval otázkou etnicity dítěte a reakce okolí. Bylo zjištěno, že v rodinách nedochází k tomu, že by byla romská etnicita dítěte nějak zamlčována, naopak všichni jsou velmi otevření a s dítětem o tomto tématu bez problému hovoří. Někteří vyhledávají i romskou kulturu, jiní zase nechávají věci plynout, pokud ale dítě přijde s jakoukoliv otázkou, vždy jsou připraveni s ním mluvit. Pokud se jedná o reakce okolí, ve většině proběhla akceptace pěstounské péče bez větších problémů, samozřejmě se ale rodiny někdy setkávají s otázkami proč. Tito jedinci jsou ale dost často připraveni o tématu pěstounské péče mluvit, jelikož si za svým rozhodnutím pevně stojí.

Na závěr lze konstatovat, že pěstounská péče, i přes její náročnost, pozitivně ovlivnila rodiny informantů, což bylo potvrzeno při rozhovorech s nimi. Ty poskytly autorce vhled do problematiky pěstounské péče, pohledy do života různých zajímavých osob, odkryly skutečnost pěstounské péče a výchovy dětí v ní. Zároveň bylo dokázáno, že i přes veškeré životní zkušenosti, které mají děti za sebou, jim rodiny dokázali dát to, co v životě potřebovaly, aby mohly vyrůstat, jako spokojené děti. Dlouhodobá pěstounská péče zkrátka poskytuje dítěti pravé rodinné prostředí, ve kterém se navazují pevné emoční vazby, a právě v tom je tato forma náhradní rodinné výchovy tak silná a významná.

5 POUŽITÁ LITERATURA

BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. Kontroverzně, 179 s. ISBN 80-7220-180-8.

BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Třetí přepracované vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014, 65 s. ISBN 978-80-87455-19-7.

BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Čtvrté přepracované vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2018, 65 s. ISBN 978-80-87455-30-2.

BUDILOVÁ, Lenka., Tomáš HIRT a kol. . *Policista v multikulturním prostředí*. 1. vyd. Praha: Člověk v tísni, 2005, 100 s. ISBN 80-903510-1-8.

CRESWELL, John Ward. *Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches*. 3rd ed. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2013, 488 s. ISBN 978-1-4129-9530-6.

DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom = Cesty Romů 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 2., přeprac. vyd., 1. vyd. v edici Interface, 1. vyd. Univerzita Palackého. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 273 s. Interface; 32. ISBN 80-244-0524-5

FABIÁN, Petr. *Možná to jde i jinak: teorie a metody v sociální práci*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2021, 172 s. ISBN 978-80-7560-368-5.

GABAL, Ivan. I. *Etnické menšiny ve střední Evropě: Romská menšina v České republice*. Praha: G plus G, 1999, 341 s. ISBN 80-86103-23-4.

GAVORA, Peter.: *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 4., rozš. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008, 269 s.. ISBN 978-80-223-2391-8.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 408 s. ISBN 978-80-262-0219-6.

HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras : Můžeme se domluvit.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1998. 129 s. ISBN 80-7067-905-0.

JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK. *Cikánská rodina a příbuzenství.* Ústí nad Labem: Dryada, 2007, 208 s.. ISBN 978-80-87025-11-6.

Kolektiv autorů: *Romové v České republice (1945-1998).* Praha: Socioklub, 1999. Sešity pro sociální politiku, 558 s., ISBN 80-902260-7-8.

KOLUCHOVÁ, Jarmila a Zdeněk MATĚJČEK, ed. *Osvojení a pěstounská péče.* Praha: Portál, 2002, 155 s. ISBN 80-7178-637-3.

KRČAR, Mateja a Maja LAKLIJA, Foster care from the perspective of Roma foster parents in Roma settlements in Međimurje county. *Kriminologija & Socijalna Integracija, Vol. 26 (2) 183-207* ISSN 1848-7963 (Electronic)

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny.* Praha: Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-7178-304-8

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť.* 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003, 167 s. ISBN 80-86429-19-9.

NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace pracovního jednání a její řízení.* Praha: Management Press, 1992, 258 s. ISBN 80-85603-01-2.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes.* 4. dopl. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999, 130 s. ISBN 80-7067-952-2.

PLAMÍNEK, Jiří. *Tajemství motivace: jak zařídit, aby pro vás lidé rádi pracovali.* 3., rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2015. Poradce pro praxi, 160 s. ISBN 978-80-247-5515-1.

PAZLAROVÁ, Hana. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese.* Praha: Portál, 2016, s. 256. ISBN 978-80-262-1020-7.

SIRIUS. *Pěstounské rodiny v České republice* [online]. In: s. 29 [cit. 08.11.2022]. Dostupné z: https://www.ditearodina.cz/images/Analyza_-_pestounske_rodiny_v_Ceske_republice.pdf

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti.* Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2000, 149 s. ISBN 80-7178-410-9.

SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, 246 s. ISBN 80-244-0249-1.

SKUTIL, Martin a kol. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství.* Praha: Portál, 2011, 256 s. ISBN 978-80-7367-778-7.

SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích.* Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing: European Society for History of Law), 77 s. ISBN 978-80-7418-218-1.

SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče.* Vydání I. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015, 239 s. ISBN 978-80-7395-955-5.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech].* Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠKOVIERA, Albín. *Desať dilem náhradnej výchovy.* Bratislava: Nová Práca, spol, s.r.o., 2006, 96 s. ISBN 80-88929-81-4.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.* Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, 384 s.. ISBN 978-80-262-0644-6

VANČÁKOVÁ, Martina. *Romské děti v náhradní rodině.* Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2008, s. 48.

VANČÁKOVÁ, Martina. *Dítě jiného etnika v náhradní rodinné péči.* Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011, 36 s. ISBN 978-80-87455-05-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči.* Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012, 188 s. ISBN 978-80-87455-14-2.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce.* Praha: Portál, 2012, 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

INTERNETOVÉ ZDROJE

BARBELL, Kathy a Madelyn, FREUNDLICH. *Foster care today* [online]. In: 2001, s. 46 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z:

https://www.hunter.cuny.edu/socwork/nrcfcpp/downloads/policy-issues/foster_care_today.pdf

UHLÍŘOVÁ, Veronika. *Dítě ve výchově příbuzných* [online]. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2010 [cit. 2022-12-5]. Dostupné z:

<http://www.knihovnanrp.cz/wpcontent/uploads/2017/01/dite-ve-vychove-pribuznych.pdf>

KLIMEŠ, Jeroným. *Budování identity dítěte. Náhradní rodina* | [online]. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2008 [cit. 22.12.2022]. Dostupné z:

https://nahradnirodina.cz/sites/default/files/budovani_identity_ditete2008.pdf

KLIMEŠ, Jeroným. *Problémy náhradní rodinné péče rodina* | [online]. 2008 [cit. 28-12-2022]. Dostupné z: <http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/rosnerovi.htm>

6 PŘÍLOHY

Příloha A – <i>Ukázka otázek z rozhovoru s informantem č. 5</i>	63
Příloha B – <i>Ukázka otevřeného kódování na rozhovoru</i>	64

Příloha A – Ukázka otázek z rozhovoru s informantem č. 5

T – Tazatel.

T: Dobrý den, děkuji Vám, že jste se rozhodl, že se semnou podělíte o váš rodinný příběh. Ráda bych se Vás zeptala, jestli můžeme začít?

T: Jako první bych poprosila o představení vaší rodiny. Jestli mi řeknete něco více o vaší manželce, biologických dětech prosím?

T: Tak a co vaše pěstounské děti? Můžete mi říct něco o nich?

T: Kdy jste si děti vzali? Z jakých podmínek a kolik jim bylo let?

T: Teď bych se Vás ráda zeptala na motivaci, kvůli které jste se doma pro pěstounství rozhodli. Jaký byl důvod, že jste do pěstounské péče šli, proč jste se tak rozhodli?

T: A jak na to reagovala vaše rodina nebo blízké okolí?

T: A co vaše okolí? Bydlíte na vesnici, co vaši přátelé?

T: Říkal jste, že manželka je původem napůl Romka. Tak jak se stavíte k tomu, že jste si vzali do péče dvě romské holčičky?

T: A vy doma děláte nějaké typicky romské věci, aktivity, mluvíte o Romech?

T: A pozorujete nějaké rozdíly ve výchově romských holčiček? Františka bylo už šest let, když jste si ji brali, Niku máte od půl roku. Tak řekl byste, že je výchova romských dětí trošku jiná?

T: A holčičky? Pochopila jsem, že o tom doma prostě přirozeně mluvíte. Jak ty k tomu přistupují?

T: Ale Františka část dětství vyrůstala v romské rodině? Přinesla si k Vám nějaké zvyky, návyky chování nebo tak?

T: A kontakt s biologickou rodinou je ve vašem případě jaký? Co sourozenci, ti jsou u rodičů nebo v jiné náhradní výchově?

T: Holky mají sourozence. Snažíte se nějak udržovat vztahy s ostatními dětmi? Setkávají se?

T: Jak hodnotíte to, že jste se pro pěstounskou péči rozhodli?

T: Moc děkuji za veškeré odpovědi.

Příloha B – Ukázka otevřeného kódování na rozhovoru

T – Tazatel

I5 – Informant č. 5

130 T: „Teda bych se Vás ráda zeptala na motivaci, kvůli které jste se doma pro pěstounství
131 rozhodli. Jaký byl teda důvod, že jste do pěstounské péče šli, proč jste se tak rozhodli?“

132 I5: (Pauza) „No, my jsme to doma hodně diskutovali, protože jsme doma měli Miu, které bylo
133 sedm let a věděli jsme, že chceme ještě další děti. Manželka s ní měla těžký porod. (Hluboký
134 nádech) Rozhodovali jsme se, co teda chceme. | ^{hlavní motivace} Uprímně, věděli jsme, že s manželkou si
135 můžeme finančně dovolit zaopatřit další děti, a poskytnout domov dětem, které to potřebují
136 nám dávalo největší smysl. | ^{motivace pro další dítě} Tak jsme se rozhodli vzít si Františku, a pak její máma porodila
137 Niku, která šla do toho ústavu, a ospod nám o ní řekl, takže jsme se rozhodli vzít si i další
138 holčičku no!“

139 T: „A jak na to reagovala vaše rodina nebo blízké okolí?“

140 I5: (Zamyšlení) „No, to asi není moc zajímavé. Manželka nemá ani rodiče, a ani sourozence,
141 oni zemřeli, takže tam jsme to neřešili. | ^{Reakce rodiny} Moje rodiče tomu nejdřív moc nerozuměli, pak jsme
142 jim to ale dost vysvětlili, ze začátku byli trochu skeptičtí, ale zvykli si dost rychle a děti milují. |
143 (Smích) Já tomu rozumím, ne každý na to kouká třeba tak, jako my dva. | ^{Postoj k pěstounství} Nám to ale prostě dává
144 fakt smysl, a naštěstí to moje rodina teda rychle pochopila, a když jsme jim říkali, že | Františka
145 je Romka, tak to vůbec neřešili a s Nikou už problém vůbec nebyl. | ^{postoj k etnické dítě} Prostě jsme jim to oznámili
146 a oni to tak vzali, a | ^{Reakce rodiny} naopak nás podpořili bych řekl!“

147 T: „A co vaše okolí? Bydlíte na vesnici, co vaši přátelé?“

148 I5: (Smích) „No, víte jak. | ^{Pohled na názory jiných lidí} Pro nás je primární naše rodina a ne to, co si myslí někdo jiný. |
149 | ^{Reakce okolí} Doslechli jsme se samozřejmě nějaké drby, | ale my tohle moc neřešíme. Manželka, protože je

150 napůl Romka, tak je na to hodně zvyklá a já tohle pochytil trošku od ní. Ať si každý myslí, co

151 chce. My jsme za naše rozhodnutí šťastní. Ale ^{reakce okolí} nikdo nám nikdy do očí nic neřekl.“]

152 T: „Říkal jste, že manželka je původem napůl Romka. Tak jak se stavíte k tomu, že jste si vzali

153 do péče dvě romské holčičky?“

154 I5: „Jak říkám no. ^{Postoj k etnické dítěti} Moje manželka je napůl Romka, takže u nás v rodině je postoj k tomu, že

155 jsou děti Romové úplně normální. Setkáváme se i s jinými romskými lidmi, ale dětem je to

156 podle mě jedno. Prostě jsou, a jestli jsou bílí nebo Romové nijak neřeší. Asi je to tím, že je to

157 pro nás v rodině prostě úplně přirozený, a nesnažíme se nějak odlišovat to, jaký má kdo původ.“]

158 T: „A vy doma děláte nějaké typicky romské věci, aktivity, mluvíte o Romech?“

159 I5: „Já bych řekl, ^{romské zvyky} že nic typicky cikánského doma neděláme. A pokud jo, je to pro nás tak moc

160 přirozený, že vlastně nevíme, že je to romské.“ (Smích)

161 T: „A pozorujete nějaké rozdíly ve výchově romských holčiček? Františka bylo už šest let,

162 když jste si ji brali, Niku máte od půl roku. Tak řekl byste, že je výchova romských dětí trošku

163 jiná?“

164 I5: „No, to je otázka, protože naše Mia, má vlastně taky trošičku romské kořeny, když její

165 babička byla Romka. Na té to ale nevidíme vůbec. ^{Charakter a nějaká biologická} Mia je hrozně klidné dítě, hodně introvertní

166 a vždycky byla moc hodná. ^{dítě} Řekl bych. (Zamyšlení) ^{Výchova romského dítěte} Ve výchově u romských dětí musím být

167 trošku důslednější. Bohužel jsme se v rodině setkali s krádežemi a zjistili jsme, že to má na

168 svědomí Františka, která v minulosti ve své rodině dost trpěla hladem a potřebuje mít neustále

169 nějaké jídlo u sebe, pro pocit bezpečí, aby měla nějakou jistotu. Takže jsme se tomu přizpůsobili
170 a naučili se s tím pracovat.“

171 T: „A holčičky? Pochopila jsem, že o tom doma prostě přirozeně mluvíte. Jak ty k tomu
172 přistupují?“

173 I5: (Pauza) „No, to nevím. Ale ^{posledí bílé k ubratní etnicité} dětem je to podle mě jedno. Prostě jsou, a jestli jsou bílí nebo
174 Romové nijak neřeší. ^{ve všech okoli} S brekem domu ze školy nikdy nepřišly, je to pro ně podle mě prostě
175 úplně normální.“

176 T: „Ale Františka část dětství vyrůstala v romské rodině. Přinesla si k Vám nějaké zvyky,
177 návyky chování nebo tak?“

178 I5: „To určitě jo. (Povzdech) Nazval bych to, ale spíš tím, že si žádné návyky přímo ze své
179 biologické rodiny nepřinesla. U nich doma ^{biologická rodina} rodiče vůbec nefungují, je to blbý přiznat, ale jejich
180 ^{biologická rodina} matka jen rodí děti. ^{někde dítě} Takže jsme ji toho museli hodně naučit. Přišla v šesti, musela jít do školy,
181 byla fakt hodně pozadu. U Niky je to jiné, ^{někde dítě} tady jsme si vzali jako malou, samozřejmě se tam něco
182 občas projevuje, ale je vidět, že vyrůstá u nás.“

183 T: „A kontakt s biologickou rodinou je ve vašem případě jaký?“

184 I5: (Smích). „Tak to u nás není velké téma. ^{kontakt s biologickou rodinou} O kontakt jsme se snažili, došlo k němu jednou.
185 Matka má dalších 5 dětí, nemá zájem se s dětmi vidat. Poslední info o tátovi je, že je stále na
186 ulici a fetuje. Děti o nich vůbec nemluví. Františka si s ní na té schůzce chvíli povídala, pak
187 mi ale řekla, že si chce jít hrát s Míou. Nika z toho neměla rozum, byla ještě malá. Za půl hodiny
188 ^{biologická rodina} bylo po kontaktu, matka je opravdu jiný člověk, než jsme my.“